

NŐSZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

VI. évfolyam 1996/2.

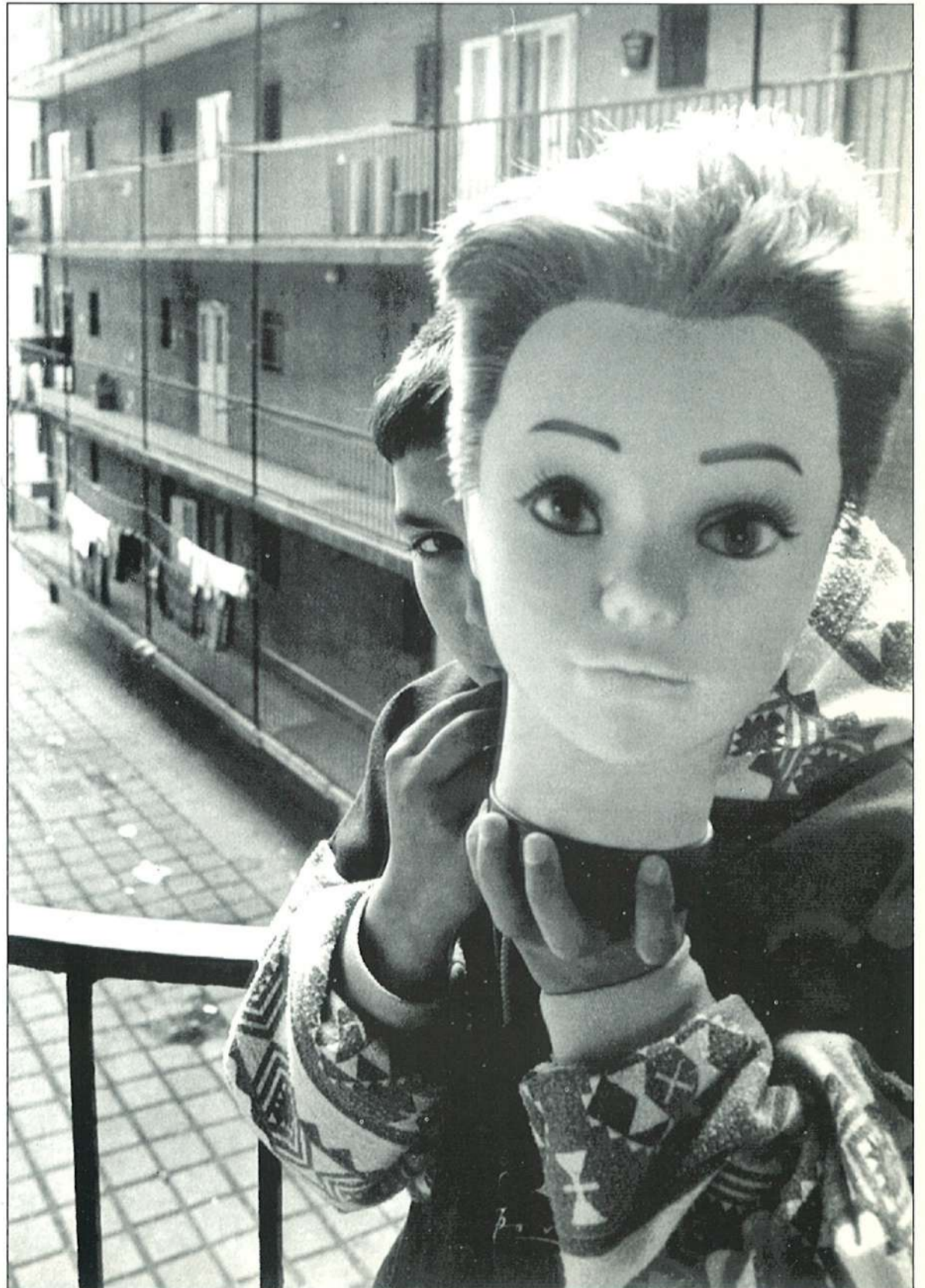
Árca: 98 Ft

- a szó
hatalma

- a medúza
mosolya

- HÍR-NŐK

- Rani Drew
színháza

TARTALOM

	Mégis kinek az élete?	3
	Hírek, akció	4
INTERJÚ	Alice Schwarzer, az Emma főszerkesztője	6
TANULMÁNY	A szó hatalma	8
PORTRÉ	Noth Zsuzsanna bemutatása	10
THALASSA	A medúza mosolya	12
	A családtámogatási rendszer változásai	13
INTERNET	HÍR-NŐK	14
RIPORT	Nyomorra derű	16
KÖNYV	Pillantás nyugatról a Lajtától keletre	18
	Petíció	20
NŐCSOPORTOK	Közéleti Roma Nők, Nők a Balatonért	21
	Pozsonyi konferencia, Női Oscar	22
KESZLER JOHANNA	Egy elfelejtett festőnő	23
FÉRFITÉR	Vélemények a feminizmusról	26
FEMINISTA ARCHÍVUM	A nők Skandináviában	28
	Pályázat	30
VERS	Fabó Kinga verse	31

Címlap: Nyomorra derű, riport a 16-17. oldalon. Fotó: Bozzi Vera
Hátsó borító: Az Európa Női Zsinat egyik plakátterve, tervezte: Agnes Bamettler

NŐSZEMÉLY

A Feminista Hálózat lapja

Szerkesztők:
Acsády Judit,
Bozzi Vera
Bullain Nilda
Elekes Irén Borbála

A szerkesztőség címe azonos
a Feminista Hálózat címével: (1399 Bp., Pf. 701/1092)
ISSN 1219-1981

Gondozta: Gutenberg Unokái
Lapunk a Pro Helvetia Svájci
Kulturális Alapítvány
támogatásával készült

PRO HELVETIA
■ □

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY

Dalmát Kávézó (Szentendre)
Közösségi ház (Kiskunlacháza)
Glossator Antikvárium (VIII., Akácfa u. 9.)
Balázs Béla Stúdió (V., Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.)
Cirko-Gejzír (VIII., Lőrinc pap tér 3.)
Pont Könyvesbolt (V., Mérleg u. 6.)
Örökmozgó (VII., Erzsébet krt. 39.)
Szindbád Mozi (XIII., Szt. István krt. 16.)
Odeon Kft. (XIII., Hollán Ede u. 7.)
Írók Boltja (VI., Andrássy út 45.)
Tam-Tam Klub (XIII., Csanády utca)
Gondolkodó Könyvesbolt (Kádár u.)

Mégis kinek az élete?

Kikerülhetetlen, hogy újra és újra megfogalmazzuk önmagunk számára, mit jelent embernek lenni. Műveltségünktől, tapasztalatainktól, életkorunktól és beállítottságunktól függ az erről szóló elképzelésünk kidolgozottsága, de a meglelt értékrend olyan fontos nekünk, hogy néha még az életösztön sem képes ellensúlyozni az értelmes lét hiánya okozta kétségbeesést.

A tudatosság más-más szintjén, a társadalmi hierarchia valamely pontján létrehozunk egy szótárt (Richard Rorty kifejezése), amely életfelfogásunk elveit tartalmazza. Többnyire csak krízishelyzetekben kényszerülünk rá, hogy alaposan végiggondoljuk és szavakba is öntsük az értékekről megalkotott véleményünket.

Ha nagyon disszonáns a „szótárunk” és a valóság viszonya, egyszerűen élni sem tudunk tovább.

Nem csak a látványos kudarc vagy az erőszak okozhat válságot, a tartós „rossz közérzet” is kritikus mértékben felgyűlhet. Nagyon erős az igény a saját életünk felelős irányítása. Amikor iránytűt keresünk sorsunk alakításához, a „közös kultúrkincs”-hez fordulunk: a minket rejtetten befolyásoló indítékok listája az előző nemzedékek felhalmozott tudása alapján áll össze. Ám túl sokszor érezzük, hogy az így formálódó megoldások rosszak.

Hogy miért van ez, arra az egyik lehetséges választ a feminista kritika adhatja meg, amely kimutatta, hogy az a közös kultúrkincs hiányos: az emberiség felének látásmódja, véleménye csak töredékesen jelenik meg benne. Válaszul erre a helyzetre a feminizmus elméleti megalapozói a közelmúlt legnagyobb kihívását intézték a társadalomelmélet művelőihez. Szerteágazó kutatásaik révén lehetőségünk

van újragondolni a biológiai különbségek jelentőségét, kibővíthetjük a történelmi emlékegyet, újszerűen vizsgálhatjuk a közösségek működését, s általában a társadalmak dinamikáját. Mindez segít abban, hogy a nőket érintő kérdésekben állást tudjunk foglalni.

Ha ezen a másféle módon megvizsgálunk néhány kiragadott témát, feltűnik, hogy a korábban rutinszerűen elfogadott kijelentések helyébe kérdések tolnak. Kétkedni kezdünk az eljárások méltányosságában: hogy a nőket „bevonják a termelésbe”, majd egy hasonló mozdulattal „visszaküldik a fakanálhoz”; hogy míg a „legvidámabb barakk” prüdériára hajlamos légkörében alig lehetett kimenteni a magánéletet a kontroll alól, addig mára a szexipar és a pornó önti el a terepet; hogy a nőkről való beszédmódban előítéletek sokasága bújik meg... Hogy az elmúlt évek alapvető gazdasági, társadalmi, politikai változásainak befolyásolásában milyen elenyésző szerepet játszottak (játszottak-e egyáltalán?) a nők; hogy meg kell tanulnunk egy új fogalmat, ez a a szegénység feminizálódása...

Az évtizedekig nem használt – vagy ki(ön)cenzurált – feminizmus szó ebben az összefüggésben nyer polgárjogot napjainkban.

Hogy ezt a folyamatot megpróbáljuk valamelyest lassítani, s egyszer talán óvatosan visszafordítani, nem szabad visszarettennünk a kemény, határozott kérdések feltételétől. Minden a nőket érintő elhatározást, tervet komolyan át kell vizsgálni a női érdekek szempontjából is.

Akkor talán kevésbé fordul majd elő, hogy a döntéseknek csak utólagos szemlélői és elszenvedői leszünk.

Elekes Irén Borbála

HÍREK

Zaklatásgyanú az IFOR-bázison

Az ideiglenesen hazánkban tartózkodó amerikai katonák ellátásáért felelős cég polgári személyzetét szexuális zaklatással vádolták meg a taszári tábori konyhán dolgozó nőalkalmazottak.

A népszerű közéleti hetilapnak nyilatkozó, nem kevésbé népszerű fábrisanyinak erről többek között az jutott az eszébe, hogy az amerikai katonáknak a „saját hadseregük-béli kolleginákat nem lehet megdörrenteni, ezért is egyfajta druzsbázis keretében – varietas delectat (a változatosság gyönyörködtet) – lepróbálják a magyar lányok erotikus valójait”. Fábrisanyi tehát a történetben nem talált semmi kivetnivalót, Miskolczi Miklós főszerkesztő pedig elmondta, hogy

a magyar nők nevében kikérné magának, ha az „egészséges katonák nem zaklatnák, akár szexuálisan is a szépasszonyokat és lányokat”. Lux Elvira szexológus szintén megértőnek mutatkozott, s csodálkozva kérdezett vissza: mi ebben a furcsa, a magyar fiúk talán nem tesznek ilyet?

Az Egyesült Államokban, mint tudjuk, kicsit komolyabban és több ízléssel kezelik az ilyesmit, így egészen a sajtótájékoztatóig jutott az ügy. Az ellátó cég elnöke hangsúlyozta, hogy komolyan veszik az ehhez hasonló incidenseket, hiszen alapelveik közé tartozik a munkahelyi zaklatások elkerülése és szankcionálása. A panaszok egy részére nem találtak bizonyítékokat, vagyis nem derült fény arra, hogy az amerikai alkalmazottak valóban zaklatták-e a nőket. Az viszont bebizonyosodott, hogy csakugyan motozást vezettek be a magyar személyzetnél. Nemcsak polgáriak, hanem egy amerikai katona is érintett, az ő ügyét a katonai hatóság vizsgálja.

Felvételünk kevéssel a botrány kirobbanása előtt készült, mikor is több civil szervezet képviselői – Alba Kör, BIT, Humanista Mozgalom, továbbá környezetvédő és nőmozgalmi aktivisták – előzetes bejelentés nélkül bejuthattak az IFOR-bázisra.

- CZ -

Fotó: Somlai Éva

1996 tavaszán a Munkaügyi Minisztériumhoz kötődve megalakult a Nőpolitikai Titkárság. Az egyelőre néhány főből álló stáb vezetője Lévai Katalin. A Titkárság célja, hogy jó kapcsolatot építsen ki a civil nőszervezetekkel, így egyfajta híd szerepet tölthessen be a törvényhozás és a női érdekvédelem különböző fórumai között. A Titkárság legutóbbi rendezvényén a prostitúció jogi rendezésének kérdéseit vitatták meg a meghívott szakértők és a nőszervezet képviselői.

Női filmfesztivál Franciaországban

Créteil, Párizs déli elővárosa idén március végén 18. alkalommal adott otthont az évente megrendezésre kerülő Nemzetközi Női Filmfesztiválnak. A fesztivál tíz napja alatt több száz vetítésre került sor a világ legkülönbözőbb pontjairól származó filmrendezőnők filmjeiből. Idén külön figyelmet szenteltek az ázsiai származású, azon belül pedig az indiai alkotóknak.

A fesztivál magyar meghívottja Elek Judit volt, *Ébredés c.* filmjével. Az idei év szenzációjának pedig Jeanne Labrune *Jules et Jim* című filmje (főszerepben Anouk Griberg, Charles Berling és Bruno Todeschini) számított. Labrune nem kisebb dologba vágta a fejszéjét, mint Truffaut azonos című, Helen Hessel életét feldolgozó klasszikusnak számító filmjének újrendezésébe.

Pályázati felhívás

A Kanadai Nagykövetség pályázatot hirdet női szervezetek továbbképzéseinek, szemináriumainak és alapvető felszerelések vásárlásának támogatására.

A pályázaton minden Magyarországon bejegyzett női társadalmi szervezet, alapítvány vagy helyi közösség részt vehet. A támogatás egyszeri, folyamatos tevékenységek és fenntartási költségek támogatására nincs mód. A pályázatokat beérkezéstől függően, de legkésőbb szeptember 10-ig bírálják el.

A Kanadai Együttműködési Alapítvány leírását és jelentkezési lapot a következő címen lehet kérni: Kanadai Nagykövetség Szakmai Együttműködési Iroda (Almási Judit), Budapest 1126, Királyhágó tér 8/9., telefon: 156-1250, 156-1365, 156-8251, fax: 155-8650.

Üllői úti fák

Ha valakinek április 20-a után az Üllői úton, a Kálvin tér és a Ferenc körút közötti részen akadt dolga, újonnan ültetett fákat láthatott, mellettük járdába csavarozott réztáblákat, azokon civil szervezetek neveit. A faültetéshez a Föld Napja szolgáltatott apropót. Az SZDSZ ifjúsági szervezete, az IDE kezdeményezéséhez egyebek mellett kisebbségi és női érdekképviselői szerveződések csatlakoztak, a fásítást a IX. polgármesteri hivatal támogatta. Azóta egy rézlapot már kiloptak a betonból, de az, amelyik a Feminista Hálózat, a Közéleti Roma Nők Egyesülete, a NaNE Egyesület és a Zöld Nők nevét őrzi, állítólag még megvan. Ez is több a semminél.

-or

Női joga foglalkozás

Keddenként 17.00 és 18.30 között
Veszprémi Krisztina női joga
foglalkozást tart a Mélyvíz iskolában.

Cím: 1036 Budapest,
Árpád Fejedelem u. 80-81.

További felvilágosítás az
188-8881 telefonon.

Miskolcon rendezték március végén, 186 szervezet, 337 képviselő részvételével a környezet- és természetvédő mozgalom országos találkozóját. Itt előadásokat hallgattak meg a zöld mozgalom filozófiai háttéréről, a gazdasági szabályozás környezetvédelmi vonatkozásairól, illetve 201 szekcióban folytattak eszmecsere-t a három nap alatt hulladék, zöld média, környezeti nevelés, gazdaság témakörökben. Egyeztettek a környezeti tanácsadással járó feladatokat.

Azonban éles csatározások alakultak ki, az ügyrendi és szervezeti viták kérdéseiben. Ez önmagában véve nem hiba, de a rengeteg időt és energiát nézve lényegesebb lett volna egységesebben fellépni a környezetvédelem ügyéért.

C S E R N O B I L

1986. április 26. A csernobili tragédia napja. Civil környezetvédő és társadalmi szervezetek előkészítő bizottságot alakítottak, hogy az atomkatasztrófa 10. évfordulóján méltóképpen emlékezzenek meg az áldozatokról. Néhányan Kijevben és Csernobilban vettek részt egy tudományos konferencián, idehaza dokumentumfilmeket vetítettek és fotókiállítást nyitottak meg, utcaszínházat rendeztek. A Budapesten áthaladó biciklis felvonulás résztvevői vegyvédelmi maszkokban tiltakoztak a nukleáris veszedelem ellen.

Mondja csak, Alice Schwarzer, szexistának találja a nővicceket?

Alice Schwarzer 1977 óta kiadója és főszerkesztője az EMMA című németországi feminista újságnak.

1942. december 3-án született Wuppertal-Elbefeldben. A párizsi Vicennes egyetem pszichológia és szociológia szakán végzett.

1971 júniusában kezdeményezője volt az *Abortuszom volt* című képes újságnak, 1975-ben *A kis különbség és következményei* című könyve bestseller lett.

F.: Ön több mint húsz éve nyíltan feminista. Elégedett az eredményekkel?

S.: Ha tekintetbe veszem, hogy a kapcsolatok kritikus női megkérdőjelezése (akik ugye sokszor a rövidebbet húzzák) még rendkívül fiatal jelenség, hogy ezeknek a nőknek az erőszak ellen kell harcolniuk, és hogy évszázadokhoz képest húsz év semmi, nos akkor mégiscsak sokat értünk el.

F.: Például?

S.: Például, hogy rossz érzéseink és változtatni akarásunk immár nyílt dologgá váltak. Ha egy nőnek nem tetszik a dolgok menete, már nem áll egyedül kétségbeesésében, hanem érveket és hasonlóan gondolkodó társakat talál. A nők emancipációja nyílt ügy – legalábbis papíron.

F.: Ön azt írja, hogy a férfiak felsőbbrendűsége a szexizmusban gyökerezik. Nos, ez ugye egy olyan fogalom, ami mindenfélét jelenthet. Ön szerint hol kezdődik a szexizmus?

S.: Képzelsen el egy fehérnek uralta társadalomban élő feketét, és gondolkodjon el, vajon hol kezdődik számára a rasszizmus. Vagy képzelsen el egy zsidót egy antiszemita környezetben. És végül képzelsen el egy férfiak uralta társadalomban élő nőt. Tudom, hogy ez Önnek nehezére esik, hisz Ön egy fiatal fehér férfi, aki jó helyzetben van, ráter-

Schwarzer: Ez attól függ, hogy viccesek-e, ami valószínűtlen, hiszen a humor csak alulról fölfelé működik. Ha pedig felülről borítunk ki egy nagy vödör kárörömet, az ritkán vicces.

Focus: Ezt persze másképp is lehetne értelmezni, mégpedig úgy, hogy ezek a vicc-típusú nők már nemigen vannak divatban a férfiaknál.

S.: Aha, akkor talán pont ezért kering az Emmánál ennyi nővicc.

F.: Akkor elmesélhetne egy Emma-kompatibilis viccet.

S.: Most csak egy jut eszembe a mi ún. nővicceinkből. Miért parkolnak a férfiak mindig olyan rosszul? Mert ezt (a hüvelykujja és mutatóujja közti araszt mutatja) 30 cm-re becsülik.

mett, jó szakmája van, ez tehát nem az Ön dolga, nagyon meg kell erőltetnie magát, hogy valóban bele tudja élni magát ebbe a helyzetbe. Egy nő például nem sétálhat éjszákánként egy parkban, csak mert a téves nemhez tartozik.

F.: Álljunk csak meg: egy szexuális gyilkosság szexista. De Helmut Newton fotói is? Akár fasiszták, ahogy Ön állítja?

S.: A fasiszta alatt én egy olyan gondolkodás- és cselekvésmódot értek, amelyben az egyik fél normaként állítja be önmagát és mások fölé emelkedik.

F.: A fogalom inflációs használatától eltekintve az Ön definíciója szerint már 8000 éve a faszizmusban élünk.

S.: A faszizmus a bevégeztség, e gondolkodás- és cselekvésmódnak a legmagasabb formája. Nem úgy szakad ránk mint a zivatar, hanem bennünk rejtőzik. E hatalmi kapcsolat összejtje a nő és férfi kapcsolata – hogyan tisztelheti valaki az idegeneket, ha már a hozzá legközelebb állót is megveti, megalázza és bántalmazza? A képek még erősebben formálják az embereket, mint a szövegek. A képeket az emberek mintájára teremtjük. A newtoni képvilág szado-mazochisztikus fantáziáktól és a nő férfi általi leigázásától és uralkodásától megszállott.

F.: Mi ebben a rossz?

S.: Minden! Az ilyen képek összekapcsolják az erotikus vágyat a megalázás vágyával – mi több, a szétrombolás és megsemmisítés vágyával. A nők számára életveszélyes, ha a nők úgy vannak programozva, vagy szexuális érdeklődésüket a megalázás és megerőszakolás kelti fel. Vagy parádéztassuk csak a filmekbeli kemény uralkodó nőt, akinek feladata a látszat-kemény nő szerepének megrendelésre való eljátszása. Azt gondolom, hogy ennél a pontnál a férfiak ugyanúgy áldozatok, mert erotikus potenciáljukat ezek a dolgok erőszakkal és hatalommal kötik össze.

F.: Ön megsemmisítésről beszélt. Nem lehet, hogy csak egy feminista fantázia a férfi azon vágya, hogy a nőt megsemmisítse?

S.: Newtonnál, akiről most beszélünk, nőket látunk szemeteszsákokban, állattetek mellett, laborszerű kínozókamrákban, megfeszítve. Newton és bizonyos kollégái elárasztanak minket ezzel a jól kiszámított, emberellenes tükröfénykával. Ezzel rányomta bélyegét egy fotósgenerációra és azok emberképére.

F.: Talán a szex is a priori szexista?

S.: Ó, tudja, ez a dolog sokkal komolyabb annál, mintsem hogy ilyen hülyén elbagatellizálja.

F.: Én a következőt gondolom: az Ön felfogása szerint a szex nem természet, hanem kultúra. Lehet azonban, hogy Newton valami olyat szólít meg, amely a férfi – és persze néhány nő – természetében benne rejlik.

S.: Szexuális természet? Úgy mint a nők kisebb agya?

F.: A szexualitás megváltoztatható, írja Ön. A férfiak misztifikálták a coitust – Ön meg akarja változtatni az emberek természetét?

S.: Ugye már régóta nem a fa tetején ücsörgünk, és a coitus közismerten csak egy módja az élvezeteknek.

F.: *Nincs ellenvetés. Vannak azonban feministák, akik szerint mindenfajta heteroszex megerősökölással egyenlő. Az amerikai Andrea Dworkin azt írja: „Fizikailag nézve a nő egy elfoglalt terület a közösülésnél”. Innen már nem vagyunk messze attól a követeléstől, hogy megváltoztassuk az emberi természetet.*

S.: Úgy tűnik, Önnek itt nehézségei vannak. A szexualitásnak magától értetődően több köze van a lelki folyamatokhoz, mint a testiekhez. A nyugtalanító csak az, hogy 10–15 éve egész férfigenerációk vannak kitéve a nőt megalázó pornográfia kihívásának. Ennek nagyon sok köze van a nemek közti hatalmi viszonyokhoz, hiszen ezek a dolgok befolyásolják a férfiak nőkről alkotott képét. Azt gondolom, ha egy férfi estét pornófilmek nézésével tölti, másnap egész másként néz kolléganőire vagy főnöknőjére.

F.: *Az Ön újságja egy pornográfia-ellenes törvényt készített, ami abból indul ki, hogy a pornográfia „központi célja a nő megalázása”. Furcsa, én mindig azt hittem, hogy a pornográfia értelme abban áll, hogy a férfiak maguk gondoskodnak magukról.*

S.: Önnek csak tudnia kell! És milyen fantáziákkal fekszenek le ezek a férfiak a következő nővel?

F.: *Nem lehet, hogy a pornó pont az ellenkezőjét eredményezi, mint amitől Ön tart, vagyis hogy a magányos nagyvárosi férfi nem indul az éjszaka közepén – buta gondolatokkal a fejében – egy parki sétára?*

S.: Úgy tűnik, Önnek fogalma sincs a rendőrségi statisztikákról és a bírósági perekéről, ehelyett inkább egyfajta gőzközán-elméletben hisz: egyszer ki, aztán végre nyugalom lesz. A tények pont az ellenkezőjét mutatják.

F.: *Ez nem hit kérdése. És megerősökölások már jóval a pornográfia megléte előtt voltak, pl. a harmincéves háborúban. De kérem: hol kezdődik el a pornográfia, amely ellen Ön harcol?*

S.: Az utóbbi húsz évben rengeteg szó esett erről és nagyon sok írás jelent meg, mégpedig nem csak tőlem. Itt most egy nemi-politikai alapkérdésről van szó: milyen szerepet játszik a pornográfia a nemek hatalmi harcában? A válasz világos: a hatalmi kapcsolatok minden fajtája csak az erőszak gyakorlásával és fenyegetésével tartható fenn. És a pornográfia az erőszakot propagálja, azaz a férfiak általi erőszakot a nők ellen.

F.: *Az a kérdés, hogy mi létezett előbb. Ha egy férfi egy nő melleit bámulja, akkor ez pornografikus tekintet, vagy ezt talán csak az agytörzs irányítja, mint ahogy az ezután következőket is?*

S.: Utoljára akarom megpróbálni, hogy ezt az egészet akár még Önnek is elmagyarázzam: nem egy szigeten élünk, ahol nem érnek minket társadalmi befolyások. Egy fiatal férfi, akinek az utóbbi tíz évben egyfolytában formálták a vágyait és fantáziáját, sokkal inkább a pornografizáltság veszélyébe kerülhet, mint mondjuk az én generációm férfiai. Az én generációm nem volt kiszolgáltatva a kéjesen lihegő nők képáradatának és a szado-mazo kokettálásnak – pont a mai világban, ahol az elégnél több szado-mazoban lehet részünk. Azt gondolom, hogy nem tesz jót a gyengédség és erotika fejlődésének, ha ilyen durván nemiszerv-központúak vagyunk. A pornófilm manapság még falun is hozzátartozik a fiatal fiúk programjához. Nagy a veszély, hogy ezek a fiúk már tönkremennek, mielőtt az igazi erotikát megismerhetnék. És e kiegészítés következtében a férfiak tettesekké, a nők pedig áldozatokká válnak.

F.: *A pornográfiával párhuzamosan az emancipáció is megerősödött.*

S.: És ez összefügg. A nők erősödő „kiegyenesedése” megfélemező kísérleteket eredményez. A pornográfia reakció az emancipációra.

F.: *Ez egy kissé triviális-marxistának hangzik.*

S.: Az utóbbi húsz évben az emancipációs törekvésekre adott reakcióként növekvő szexuális erőszakot figyelhetünk meg. Egyre több bírósági per van, ahol bebizonyosodik, hogy a szexuális gyilkosságok egyes videofilmek pontos másolatai. A szexuális erőszak egyre inkább eláraszthatja a férfiak vágyait és befolyásolja a nők erotikáját is. Hogy kellene tetszeniük? Magassarok, bőr, harisnyatartó...

F.: *Talán a harisnyatartókat is szexistának találja?*

S.: Legalábbis nevetségesnek. Képzelve el csak magát harisnyatartóban és magassarkúban! Dolgozó nők az ő teljesen normális testükkel, amint a turkálóban szexis rövidnadrágok után kutatnak? Miféle képek és példák ezek, amelyeket követnünk kell?

F.: *Ha csak tíz évre visszatekintünk, a nőkép egyre aktívabb lesz.*

S.: Így van. Ezt a feminizmusnak köszönhetjük.

F.: *A nők választójoga, továbbtanuláshoz való joga, a politikába és bizonyos férfiszakmákba való belépésük még nagyon új jelenségek. Az egyenjogúság ennyiben mégiscsak belátható folyamat.*

S.: Ön ezt a haladást automatikusnak tartja? Ez rendkívül megható. A történelem azt mutatja, hogy nincs automatikus haladás. A nőjogi mozgalmakat szinte teljesen eltörölték a századfordulón. Még a hetvenes évek elején is azt gondoltuk, hogy most találjuk ki a nő jogait.

F.: *A konzervatívok azt vetik a feminizmus szemére, hogy az osztályharcot egyszerűen csak a nemek harcára cseréli ki. Téves?*

S.: Téves. A világban rengeteg probléma van, ezek közül egy egészen alapvető a nő és férfi közötti. Az ember szabadnak születik és ő maga valójában egy egység. A „nőies” és „férfias” szétválasztása azonban megcsönkítja. Engem úgymond az ember újraegyesítése érdekel.

F.: *Mi a véleménye Madonnáról?*

S.: Önmagára nézve eszméletlen sokat ért el, le a kalappal. Hogy más nőknek azonban példaképe lehet-e, azt kétségbe vonom.

F.: *Ön egy boldog ember?*

S.: Reménytelenül optimista és életvidám vagyok.

F.: *Ez aztán különös, hiszen Ön naponta az emberiség egyik felének a nyomorúságával foglalkozik.*

S.: Szerencsére a bennem levő mély életörömet semmi sem tudja lelohasztani. Azokhoz a nőkhöz tartozom, akiknek az életben viszonylag szerencsésük volt, és ez feltehetőleg azon elszántsággal függ össze, hogy szerencsés akartam lenni. Sok minden, ami egy normális nővel megtörténik, velem nem történt meg, de vannak szemeim, hogy lássak és füleim, hogy halljak.

F.: *Mit gondol, van alapvető különbség a férfias és nőies gondolkodás között?*

S.: Nem, alapvetően nincs. Az ész nemtelen.

Interjú: Michael Klonovsky

A cikk a Focus c. újság 1995. nov. 20-i számában jelent meg. Fordította: Varró Szilvia

A szó hatalma

A Belgrádban megjelenő, pazar kiállítású, belga, holland, szlovén alapítványok és a jugoszlávini Soros Alapítvány által támogatott negyedévi női folyóirat, a Profemina idei első számában megjelent egy terjedelmes cikk, egy „kiáltvány” A szó hatalma – kultúra, cenzúra és az írók hangja címmel, melyet a világ írónőinek egy csoportja, a PEN Clubból kivált NŐK VILÁGA (Világszervezet a nők jogaiért, fejlődéséért és a női irodalomért) nevű szervezet tagjai írtak, élükön Meredith Tax egyesült államokbeli írónővel. A bevezetőben leszögezik, hogy fő céljuk a nők szabad véleménynyilvánítása, a környezetvédelem, az egészségmegőrzés és a nők elleni erőszak felszámolása. Figyelmük középpontjában két kérdés áll: az írónők a kultúra területén folytatott harca, valamint a női nem ellen irányuló mindenkori cenzúra – a nők hangjának elfojtása, mint az emberek közti egyenlőség elérésének, az elemi létszükségletek kielégítésének, és a tartós béke megteremtésének legfőbb akadályai. A kiáltvány a jelen világviszályának elemzésével kezdődik, az írónőknek a női emancipációban és a civil társadalom megteremtésében játszott szerepével folytatódik, végül számos konkrét példát hoz föl az írónők elleni cenzúra működésére.

1. Globális válság

Az 1980-ban Nairobiban rendezett Nők Világkonferenciája óta a következő markáns folyamatok figyelhetők meg a világban:

- az emberi környezet gyors ütemű pusztulása;
 - az afrikai, ázsiai és latin-amerikai országok elkeseredett harca pusztaságért, melyet az addig követett fejlődési modell kudarca okozott (éhínség, etnikai zavargások, nemzetközi méretű nő- és gyerekkereskedelem);
 - a lakosság migrációja a falvakból a városokba, délről észak felé munka és megélhetés után, a háború és az éhség elől;
 - a hidegháború befejeztével XIX. századi vadkapitalizmus vette kezdetét a volt szocialista országokban (a szociális kiadások lefaragása és a szakszervezeti mozgalom visszaszorulása leginkább a gyermekeket, öregeket és nőket érinti hátrányosan), növekszik a munkanélküliség, a prostitúció és a bűnözés;
 - a fölhalmozott hidegháborús fegyverzet és atomtechnika a világban szétáradva polgárháborús folyamatokat katalizál a volt Szovjetunióban és Jugoszláviában, Afrikában, Nyugat- és Dél-Ázsiában, Latin-Amerikában (félkatonai szervezetek megalakulása, kábítószermaffia, a civil lakosság fegyverkezése);
 - a transznacionális gazdasági szervezetek növekvő dominanciája azzal fenyeget, hogy marginalizálja, illetve megszünteti a helyi, s az egyéni kulturális autonómiát;
 - növekszik a vallási fundamentalizmus, a nacionalizmus és a kommunalizáció, melyek célpontja a nők és a kisebbségek
 - ezek internacionalizációja következtében egyre erősebb reakciós mozgalom alakul ki.
- Az eltelt időszakban néhány pozitív változás is bekövetkezett:
- Dél-Afrikában demokratikus forradalom zajlott le, megdőlt a dél-amerikai katonai diktatúrák, leomlott a berlini fal, és fejlődésnek indult a kelet-európai országok civil társadalma. A szociális és gazdasági egyenlőségért, a kisebbségek jogaiért és a nemzetek felszabadulásáért folytatott harc jelenleg nagyjából három nemzetközi mozgalom keretein belül zajlik, melyek a következők:
 - a nemzetközi emberi jogi mozgalom, beleértve a női jogokat is, amely jelentős hatást gyakorolt az ENSZ bécsi,

- kairói és koppenhágai konferenciájára is;
- a nemzetközi természetvédelmi mozgalom, amely az emberi faj jövőjét a föld többi élőlényének sorsával közösnek tekinti, valamint
- a nemzetközi nőmozgalom, amely megteremti annak a lehetőségét, hogy a nők dönthessenek saját sorsukról és beleszólásuk legyen a világ sorsába is.

2. A jövő lehetséges útjai

A világ fejlődésének három útja lehetséges:

A variáns: Az Új Világrend, melynek létrehozói a transznacionális gazdasági korporációk, a Világbank és a Nemzetközi Pénzügyi Alap, amelyek új nemzetek fölötti uralkodó osztályként kiszorítják a hatalomból a fennálló status quo nemzeti és helyi formáit. Az Új Világrend egyetlen mozgatórugója a haszon, tehát az emberi lét alapvető célját a lelki és szellemi célok helyett a profitban jelöli meg. A lokális, sokszínű, egyéni kultúrát fölváltja egy globális monokultúra, amely a szexet, az erőszakot és a fogyasztást emeli piedesztálra, s a nőket áruként kezeli.

B variáns: Megnő a konzervatív klerikális személyek és politikusok befolyása, akik csak látszólag helyezkednek szembe az Új Világrend „internacionalizmusá”-val, úgymond a hagyomány és a nemzeti szuverenitás nevében. Ők valójában a világi modernizmustól és az egyetemes emberi jogok elismerésétől félnek, valamint a tömegkultúra anarchista és populistikus aspektusaitól, és azon céljától, hogy glorifikálja az egyén vágyait, és a nőket, s gyerekeket föllázza a patriarchális rendszer kontrollja ellen.

C variáns: A NŐK VILÁGA tagjai a legnagyobb reményt a nők világmozgalma és más progresszív társadalmi mozgalmak szövetségéhez fűzik. Jövőjükben a hatalmas gazdagság és iszonyú szegénység helyébe alapvető normaként az emberi jogok érvényesülése, az általános írni-olvasni tudás, a kulturális sokszínűség és az alapvető létfeltételek megléte lép, s az erő politikáját a megegyezésre való törekvés váltja föl.

3. Mi a kultúra és miben áll jelentősége?

Ama Ata Ajdu ghanai író szerint: Egy közösség kultúrája azon módok összessége, ahogyan a közösség az életét – a születést, növekedést, tanulást, munkát, szórakozást és halált – megéli. A nők fejlődésével, művelődésével és politikai egyenlőségével foglalkozó gazdasági programok többségének fő hibája, hogy a patriarchális kultúra eszményképe előtt hajlonganak, vagy a fejlett országok kultúráját próbálják ráerőltetni az elmaradottakra. E fejlesztési programok a nőkben nem emberi lényt, hanem gazdasági tartalékot látnak, ezért kínálnak számukra szűk speciális képzést, amelynek során csupán alacsony színvonalú technikai tudásra és funkcionális írástudásra tesznek szert ahelyett, hogy – a férfiakhoz hasonlóan – széles körű társadalom- és természettudományos képzésben részesüljenek, amely tudás birtokában képesek lennének megérteni és megítélni önmagukat és a körülöttük levő világot. Az emberi jogokkal foglalkozó programok gyöngesége pedig a jogi fetiszizmus, az a tévhit, hogy a megfelelő törvények meghozatalával a nők helyzete automatikusan hasonlóvá válik a férfiakéhoz. E megközelítések azért tévesek, mert figyelmen kívül hagyják a nők fejlődését gátló kulturális tényezőket. Ninocska Roska Fülöp-szigeteki író szavaival: Amikor azt mondjuk, hogy a kulturális fejlődés a lényeg, akkor ezen azt értjük, hogy az embereknek időre, térre és kulturális lehetőségekre van szükségük ahhoz, hogy képesek legyenek kifejezni önmögük társadalmi értékeit.

4. A kulturális dominancia és a cenzúra

A tömegkommunikációs eszközök megjelenése lehetővé tette a kulturális dominancia új formájának, az ún. globális monokultúrának létrejöttét, melyre a kommersz kulturális termékek egyeduralma a jellemző, és amely immár az egész világon a kulturális sokszínűség és egyediség megsemmisítésével fenyeget. A könyvkiadás Európában és Észak-Amerikában egyre inkább néhány transznacionális konglomerátum kezében összpontosul, a könyv egyre inkább áruvá, terméké, az író pedig áruvédjeggyé válik. A kommersz kultúra térnyerése miatt a konzervatív politikusok és a vallásos demagógok cenzúra után kiáltanak, az írók azonban jól tudják, hogy a kormányok ezen eszköz birtokában elsősorban saját tevékenységük kritikáit hallgattatják el, amint hogy a pornográfia-ellenes törvényeket is gyakran a szexuális felvilágosítással foglalkozó nők ellen fordították. A tömegkommunikáció által közvetített erőszak kultusz és szexizmus ellen véleményük szerint nem az állam szerepének erősítésével kell harcolni, hanem a nőmozgalom módszereivel: szatírával, tüntetéssel, kritikával, bojkottal és független művészeti alkotások létrehozásával, melyek nem a piac által manipulált értékeket közvetítenek.

5. Hogyan irányul a cenzúra az írók női mivolta ellen?

Mi a cenzúra? Azon eszközök összessége, amelyek megakadályozzák, hogy a megcélzott közönséghez eljussanak azok az eszmék és művek, amelyek az uralkodó ideológiától eltérő nézeteket képviselnek. Előfordulhat, hogy a fennálló rend védelmében e művek alkotóit el akarják hallgattatni, műveiket elkobozzák, megsemmisítik vagy betiltják, azokról nem vesznek tudomást, megrágalmazzák, lepocskondiázzák vagy szándékosan félreértelmezik őket. A cenzúrát a katonai diktatúrában a hadsereg, kommunista országokban a pártmunkások, a szabadpiaci társadalmakban pedig a piac gyakorolja. A nők elleni cenzúra véleményünk szerint azonban sokkal széles körűbb a hivatalos, intézményesített cenzúránál: áthat mindent és beépült egy sor társadalmi mechanizmusba, melyek az ő létjogosultságukat megkérdőjelező nőket el akarják hallgattatni, és a politikai mezőből ki akarják zárni. A nőket el akarják hallgattatni a kormánytisztviselők, a vallási fanatikuskok, akár csak saját szüleik, akik szerint fölösleges pénzt fektetni lányuk iskoláztatásába; a tanítók lehítik a lányok ambícióját, amennyiben az nem az anyaságra irányul; maga a család, az apák, férfiak, testvérek gyakran megsemmisítik a kéziratot, mondván, hogy nem szabad kitergetni a „család titkait”. Az írókakat gyakran fenyegetik halállal (a hadsereg, valamely félkatonai szervezet vagy egy másik népcsoport) a fundamentalista vagy a háborúban álló országokban (pl. a volt jugoszláv köztársaságokban; Algériában 1983 óta 200 írónt és újságírónt öltek meg). A nők elhallgattatása és tudatlanságban való tartása valójában olyan társadalmi mechanizmus, amelynek célja a nők engedelmisségének fönntartása és cselekvőképességük korlátozása.

Az oktatási intézményekben történő nemi erőszak és annak következményei rengeteg fiatal lány továbbtanulását és szakmai karrierjét teszik lehetetlenné (az USA-ban és Kenyában például szinte nemi erőszak-hullám söpör végig). Oroszországban, Nagyvezsda Azsgihina szerint a nők felsőoktatásból való kiszorítása zajlik Gorbacsov intenciói szerint, aki a „Peresztrojka” című könyvében „az orosz nők természetes sorsá”-ról elmélkedik, akik „úgy belefáradtak az emancipációba”. Ennek következménye valódi diszkrimináció lett (pl. az egyetemi tanzsékeken, az újságíró iskolán, a diplomataképzőben). Észak-

Amerikában a nők elleni diszkrimináció az oktatáson belül főleg a tudományos kutatás területén (pl. sebészet) nyilvánul meg. Ám például még a szellemi elit krémjének számító PEN Club 1986-os New York-i kongresszusának 117 küldöttéből is csupán 16 volt nő, és az írók tiltakozására az akkori főtáitkár, Norman Mailer azt válaszolta, hogy a kongresszuson azért van ilyen kevés nő, mert az intellektüelek gyülekezete és ilyen minősítésre kevés nő tarthat számot. (Ekkor vált ki a NŐK VILÁGA a PEN Clubból.)

Az írók diszkriminációja jelen van a könyvkiadás, a kritika és az irodalmi díjak odaítélésének egész vonalán. A könyvkiadók különböző sztereotípiákat hangoztatnak az írók ellen: az alaptétel az, hogy egy nőnek egyáltalán nem való az írás: ha ír is valamit, az mindig csak másodrendű lehet a férfiak műveihez képest; továbbá ne foglalkozzon a testiséggel, mert akkor „rossz lány”-nak kiáltják ki (Oroszországban a női szexualitás, a szülés, a testi funkciók „nem esztétikus”, gusztustalan témák); nem utolsósorban egy nőnek ne legyenek túl radikális politikai nézetei, mert attól a kiadók fáznak. Ha egy író műve esetleg mégis megjelenik, akkor az a veszély fenyegeti, hogy a kritikusok nevetségessé teszik, lekezelik, burkolt vulgáris célzásokat tesznek rá, vagy egyszerűen tudomást sem vesznek a könyvéről. Mindebből logikusan következik, hogy a jó írókat az irodalmi díjak odaítélésekor is rendre háttérbe szorítják, különösen saját hazájukban (pl. Toni Morrison, Grace Paley, Ljudmila Petruszskaja életműve). (Toni Morrisont 1993-ban Nobel-díjjal tüntették ki. A szerk.)

6. Példák az írók elleni cenzúrára

Az írók gyakran válnak a hagyományos politikai cenzúra céltáblájává is, melynek során a hatalom meghurcolja őket, magánéletüket kitergetik a sajtóban, lesbikusnak bélyegzik őket, ami a patriarchális közvélemény szemében kompromittálja politikai álláspontjukat, művészetüket és egész személyiségüket, sőt testi épségükben is veszélyezteti őket. Néhány példa a felsorolt 19 eset közül, az írók elleni vallási vagy politikai támadásra: A belorusz Svetlana Alekszejevics az afganisztáni háborúról írt Cinkelt fiúk (a cinkkoporsóban hazaküldött elesett orosz katonákra utalva) című könyve miatt a hadsereg és a KGB bírósági eljárást indított ellene, melynek költségei összesen pénzét felemésztették, s végül könyvének dokumentumait is elkobozták tőle. Az író ezután egy Csernobilról szóló dokumentumregény megírásába fogott. Rhoma Fields amerikai szociálpszichológus és terroizmus-szakértő 1973-ban írt egy könyvet az észak-írországi terrorizmusról, melyet az angol Penguin kiadó még megjelenése előtt megsemmisített a brit kormány és a katonai elhárítás nyomására. Az 1976-ban a portugál forradalomról írt könyvének ugyanez lett a sorsa az amerikai Preger kiadónál, amely a CIA utasítására cselekedett így.

Az „Öt horvát boszorkány”-nak nevezett csoport tagjai: Slavenka Drakulić (A Nőszemély előző számában jelent meg írása), Rada Iveković, Vesna Kesić, Jelena Lovrić és Dubravka Ugresić ellen az erős nemzeti érzés hiánya és a külföldi elismerések következtében 1993-ban a rezsím sajtója és írószövetsége rágalomhadjáratot indított. A zaklatások miatt ketten közülük kénytelenek voltak elhagyni az országot. Hogy mi a tanulság mindebből? Az, hogy az íróknak igenis foglalkoznia kell a tabu témákkal, kritikus világnézete nem lágyulhat el a környezet nyomására, mert ő az, aki kesztyűt dob a nemi hierarchián alapuló világnézet arcába és ő az, aki a többi asszony előtt megnyitja a kaput a világra.

Fordította és szerkesztette: Potoczki Klára

„Minden fájdalmat papírra fröccsentek”

Úgy három éve, könyvtári bókászásom közben leemeltem a polcra egy számomra ismeretlen írónő furcsa című, szerény kötésű könyvét. Noth Zsuzsánna: Kettőspont, avagy az élet életek tükrében. Hazavittem és elolvastam, kétszer egymás után. A mai napig sem tudom, miről szól.

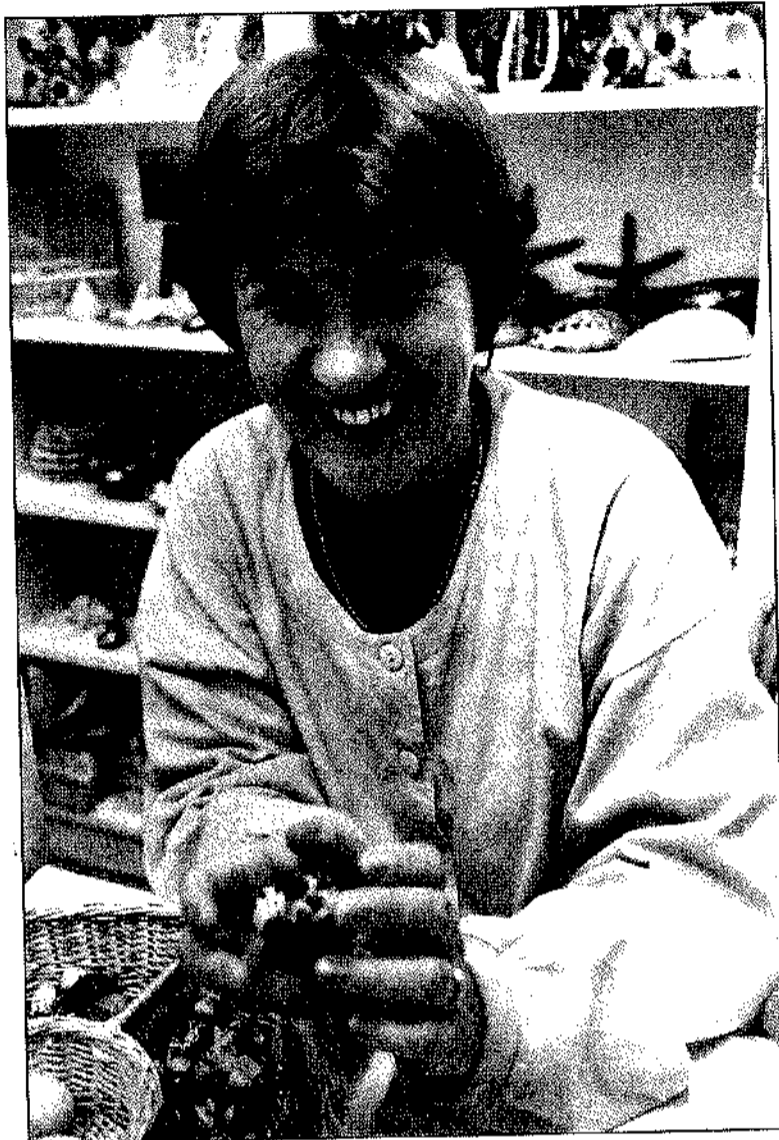
Mindenről.

Róla és rólunk, az élet dolgairól. Kapcsolatokról, magányról, nokedlifőzésről, gyermeknevelésről – prózában, versben. Álom és valóság szövedéke ez a könyv. Vallomás és faggatózás, egy érzékeny nő léleprizmájának fénytörése. Keresni kezdtem a szerzőt. Sokára, egy lapban megjelent verse nyomán, leltem rá. Levélváltás, találkozás; hóbortlás, presszóban ücsörgés. Közben nagy beszélgetések. Azóta tartjuk a kapcsolatot. Most sem mennek jobban a dolgok, mint akkor. Sőt. Megállapodtunk abban, hogy az élet olyan, amilyen. Azt mondja, volt már rosszabb helyzetben is. Izgat a titka. Hogyan bírja? Végeérhetetlen háztartási pancsolások, család, két türelmetlen nagylány és barátai, férj, plusz egy kutya. Hogyan bírja ezt ilyen higgadt derűvel?

– Mindannyian ismerünk embereket – magyarázza –, akiket kényeztet az élet, mégis jajonganak. Aztán vannak, akiknek hátán lánctalpasok dübörögnek, de amint elvonulnak, magrázzák magukat és felegyenesednek. Utálok magam, amikor panaszkodom. Az a szerencsém, hogy még idejében rátaláltam egy mankóra. Minden fájdalmat és mocskot papírra fröccsentek, így nem kényszerít az érzés, hogy ezekről beszéljek. Elég könnyörtelen vagyok a világhoz, valóra váltom a legörültebb álmaimat is. És rájöttem, hogy a savanyú embereket nagy ívben elkerülik. Rettenetesen önző vagyok. Engem mindenki szeressen, aki kedvemre való! Ezért törekszem arra, hogy mindig a legjobb formámat hozzam. Sokan emiatt alakoskodónak hisznek, néha még a barátaim is rám förmednek: ne játszd meg, hogy nincs semmi bajod! Pedig erről szó sincs. Csak egyszerűen nem hagyom, hogy eluralkodjék rajtam a keserűség. Fellázadok ellene, kizsarolom az élettől az örülnivalókat!

Álom és valóság egymás mellett. Mosogatóra váró edényhalmok, reménytelen harc a szállongó porral, hámozni való krumplikupac. Rohangálás munka, csekély bér. Pörög a mókuserék, közben áll a megkezdett nagy regény.

Olykor örömök és sikerek érik. Rádióriport készül a lánya

Fotó: Nőszemély

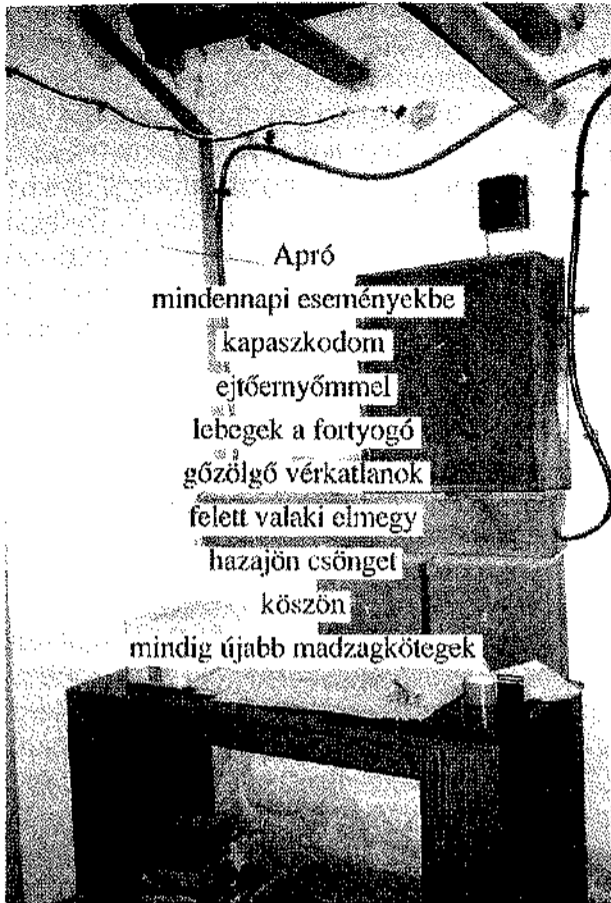
fotóihoz válogatott képeslap-versekről, nemsokára kiadják gyűjteményes verseskötetét. A rádió sugározza a műveit, a honoráriumából vett bőrkabát erőt ad az újabb nekirugaszkodáshoz.

Máskor meg a süket magány.

– Keresem az emberi kapcsolatokat – mondja. – Bárhová megyek, akár irodalmi, akár képzőművészeti vagy színházi eseményre, még ha egyedül indulok is, amint átlépek a küszöböt, megszűnik a magány. Akárhol kialakulhatnak új barátságok. Mindenütt találok olyan embereket, akikkel tudok számomra izgalmas dolgokról beszélgetni. Kívánhatnék-e magamnak ennél bensőségesebb élményt?

Mindebből szövődött Noth Zsuzsánna eddig megjelent négy kötete. Így alakul, formálódik a többi. Egyik éneke napi gondokat lebíró, gyöngyházkagylókkal, csigaházakkal és féldrágakövekkel vásároló asszony, a másik, az igazi: az egyéni hangú író-költő. A játékos kedvű, a mély, az elpusztíthatatlan humorú. A nő, aki szüntelenül igyekszik megérinteni a megfoghatatlant.

Tarján Iza

Apró
mindennapi eseményekbe
kapaszkodom
ejtőernyőmmel
lebegek a fortyogó
gőzölgő vérkatlanok
felett valaki elmegy
hazajön csönget
köszön
mindig újabb madzagkötegek

az éjszakák
kimeríthetetlen színeképeire
leopárdként
súlyosodik az ébrenlétek sivár
fénye

Fotó: Nagy Ildikó, vers: Noth Zsuzsánna

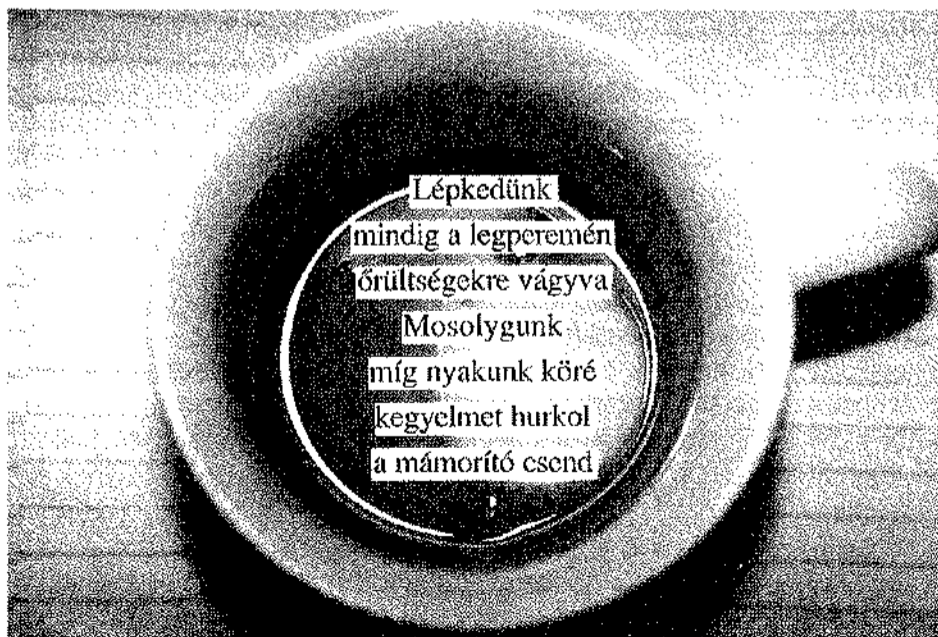
Noth Zsuzsánna: Végelegettét

Akitől tizenöt évig halálosan rettegtem, míg egy váltónál másik sínpályára nem térítettem vonatomat, az izompacsirta hústorony, a kiszámíthatatlan méregzsák most ott fekszik az intenzíven, mint egy kifehérült, vízkoptatta, napszitta, aszott faág. Saját testének izamos kipárolgásában, egyetlen lepedővel letakarva, infúziópórázra pányvázva. Halottszürke beesett arcára, leinasodott nyakára, horpadt mellkasára verejtékkirákat

gyöngyözve. Gyomra kavargására, feje kábaságára, füle zúgására, szíve szorongattatásaira és kifulladásaira, vagyis az egész világnak megbolydultságára, fölkarodására, imbolygására panaszkodva. Igen, ő, az egykoron vérfagyasztó üvöltözéseivel, kézfejevel, lábfejevel az egész családot kushadásra kényszerítő.

Na, most, mint a kölyökgolya, tátoz ki esengő, sóvár tekintettel félcentis szürkésfekete borostája közül a szomszédos ágy öregúrnának paradicsomszeletkéket nyújtó ujjai felé. Nyeldekkel hanyatt, kapzsin fuldokolva és megalázkodva helyeslőn túlon túl nagyokat bólogatva a paradicsomadagoló, hitlerbajuszos, katonásan pattogó férfi szavaira, ami nagyjából ilyen közhelelyekből áll: Enni kell! Főleg vitaminokat, hogy megerősödjön, hogy össze tudja szedni magát. Na látja – dörrent rá a pipogyán tátozóra – mennyire jobban van, mint amikor behozták, mert én hallottam, itt ültem az ágyam szélén, hogy azt mondta az orvos, leállt a szívverése, most pedig már tud enni, nem úgy, mint a másik szomszéd – bök a félülő helyzetbe föltámasztott, orrábakúszó műanyagcsövekkel felszerelt, erősen ziháló, vörösfejű pufók bácsika felé, akinek éppen egy lónagy fecskendővel csorrantgatja a torkába a gyári kakaót a főnövér.

Lehetne végelegettételnek betudni a történeendőket, de minnek. Csak iszonyteli szájalom gyűrűdik agyamból belsőseimbe, onnan vissza és ki körém, polipkarokként rámfonódva.

Lépkedünk
mindig a leggeremén
őrültségekre vágyva
Mosolygunk
míg nyakunk köré
kegyelmet hurkol
a mámorító csend

Megtorpanás
Zsigertánc
Lüdbördomborzat
Tétova topogás
Zuhanás
ájulás
Liluló szám
haladékért cseng

A medúza mosolya*

Thalassa – feminizmus különszám

Az elmúlt néhány évben több rangos szakfolyóirat is vállalkozott arra, hogy saját kutatási területével vagy profiljával összefüggésben feminista számot állítson össze. A TÉR ÉS TÁRSADALOM akadémiái folyóirat olyan szokatlan és izgalmas kérdéseket tárgyalt 1993/1-2-es számában, mint a nők tér-szemlélete, feminista geográfiai nőföldrajz, az építészet és a nők. A REPLIKA 1994 júniusában Hadas Miklós beszélgetését közölte Pierre Bourdieu-val, majd hazai kutatók körkérdésre adott válaszait (a feminizmusról alkotott véleményüket) ismerhettük meg. Ugyancsak 1994-ben a CAFE BABEL „férfi–nő” számát olvashattuk, benne az összes „alap”-feminista témával: női alkotás, nemi identitás, nemi erőszak, pornográfia, férfi–női szexualitás. Egy harmadik folyóirat a HELIKON zárta a sort Feminista nézőpont az irodalomtudományban alcímű kiadványával. A Kádár Judit szerkesztette 4-es szám szerzői között megtaláljuk Elaine Showaltert, Christa Bürgert, Julia Kristevát.

Az INFO–TÁRSADALOMTUDOMÁNY (1995. május) kiragadott témái: a nők és a munka, női munka – család, „üvegplafon”, nők a politikában, „nyugati” és „keleti” nőmozgalmak. Az örvendetes tendencia most a THALASSA – a Ferenczi Sándor Egyesület lapja – legfrissebb számával folytatódik. Az alább közölt bevezető a feminista tematikájú lapszámához készült.

Az írást a szerző és a Thalassa című folyóirat szíves hozzájárulásával közöljük.

Bevezetés

Az amerikai és nyugat-európai akadémiái feminizmus a kilencvenes évek közepére igen jelentős rangot vívott ki magának: jelen van az egyetemeken, tudományos rendezvényeken, konferenciákon. A „nőtudomány” (women's studies) új, önálló „iparág”-gá alakult. A nőtudományi tanszékeken (újra) meg lehet ismerkedni a történelem, az irodalom, a nyelvészet stb. főbb problémáival, történetével – ezúttal a nők perspektívájából világítva meg a kérdéseket. A feminista kutatók számára ma már nem az jelent feladatot, hogy önálló intézeteket, kutatóközpontokat hozzanak létre, saját programokat indítsanak be – a kihívás inkább az új nézőpont szervezésbe építése a „hagyományos” irányzatokba, tudományos paradigmákba, kutatási tervezetekbe. Vajon mivel foglalkoznak ezek az emberek? Miben áll a „feminista kritika”, a pszichoanalízis feminista kritikája? A választ – bár az irányzat egyáltalán nem egységes – részben maguk a szövegek adhatják meg. S hogy az álláspontok mennyire nem egységesek, mutatja az is, hogy sok pszichoanalitikus, pszichológus, antropológus, filozófus eleve visszautasítja a „feminista” jelzést, mondván, hogy az csak arra jó, hogy beskatulyázza gondolataikat, míg mások büszkén viselik e megkülönböztetést.

A szövegek válogatásakor szigorú korlátot jelentett a helyszűke, ugyanakkor nem akartuk feladni azt a törekvést, hogy minél szélesebb körből válogassunk írásokat, minél tágabb horizontot mutassunk be.

Bevezetőnek olyan szöveget kerestünk, ami arra az egyáltalán nem triviális kérdésre válaszol, hogy milyen lehetséges kapcsolódási pontok képzelhetők el feminizmus és pszichoanalízis között. Egy másik szempont a korai, női pszichoanalitikusok által megfogalmazott Freud-kritikák bemutatása volt. Kevésbé ismert tény, hogy már a húszas-harmincas években is igen heves vita folyt Freudnak a női szexualitásra vonatkozó elmélete körül. Néhány név ebből a korszakból: Karen Horney, Clara Thompson, Helene Deutsch, Joan

Riviere stb. Nem akartuk kihagyni a válogatásból a francia pszichoanalízis legfőbb alakját, Jacques Lacant és tanítványait, a francia feminista szerzőket sem. Terjedelmi korlátaink miatt az ő tevékenységüket csak a munkáikhoz kapcsolódó szövegek útján tudjuk bemutatni. Így mostani válogatásunkban nem közlünk írást Luce Irigaray-tól, Helene Cixous-tól vagy Julia Kristevától, de tekintve, hogy a Thalassa következő számaiban ugyancsak foglalkozunk a posztmodern pszichoanalízis és társadalomelmélet témáival, s mivel e szerzők mindegyike az ún. posztmodern feminizmus képviselője, a tervek szerint szó fog esni róluk.

A válogatásban szereplő korai Freud-kritika Karen Horney tollából származik. A század első felének a női szexualitásról folytatott vitáihoz kapcsolódva Horney mellett érvel, hogy a kislányok és a felnőtt nők maskulinizációja, férfiaságra menekülése csupán másodlagos jelenség, amely a férfiktól és a női szereptől való félelem következtében, védekezés-képp alakul ki. Horney tehát – Freuddal összhangban – elfogadja a női péniszirigység vagy maskulinitás-komplexus létezését, azonban a freudi értelmezésétől eltérő módon magyarázza azt. A lánygyermek tárgykapcsolatai szerinte is a péniszirigység révén alakulnak ki, de a férfiaság-komplexust és az ezzel járó kisebbségi érzést azért választja tudatalanul a gyermek, mert az egy még gyötrőbb büntudattól, az apa iránti tiltott szerelemtől szabadítja meg. A kislány számára tehát a női szerep elfogadhatatlan, kellemetlen – kialakuló nőiessége nem a „valódi” nőiesség, hanem a férfiak által dominált társadalomhoz való alkalmazkodás megnyilvánulása. Horney „kulturalista” megközelítésében azonban egy súlyos logikai hiba fedezhető fel, amint arra Juliet Mitchell szintén e számunkban olvasható tanulmányában világít rá. Horney a társadalmi hatásokra hivatkozva a nemek kialakulását szándékszik megmagyarázni, de a nemeket valójában eleve adotttnak veszi. Egy olyan eredendő nőiesség létezését feltételezi, amely a fejlődés során a társadalmi normák, a szokásrendszerek hatására eltorzul, s a nők viselkedésében ténylegesen megnyilvánuló nőiességet így pusztán elhárító-mechanizmusként fogja fel.

Freudnak a feministák által legtöbbször támadott és vitatott esete a Dóra-eset volt. A témával kapcsolatos számos kritikai írás közül olyat szeretünk volna választani, ami a sokszor gúnyos és kíméletlen, ugyanakkor többnyire jogos támadások mellett magát a freudi álláspontot is tárgyyszerűen összefoglalja. Toril Moi tanulmánya nemcsak hogy tökéletesen megfelelt ennek a kritériumnak, de logikus okfejtése az eredeti szöveg valóban lefegyverező olvasatát adja. A Freud és Ida Bauer között létrejött terápiás kapcsolatot Lacan nyomán a viszontlátás szempontjából elemzi, s rámutat arra, hogy Freud miért nem értette meg soha Dóra valódi indítékait. Toril Moi Amerikában élő pszichoanalitikus, s többek között francia feminista szerzők tengerentúli „importálásával” foglalkozik. Lacant és Derridát fordít, s gondolkodásában érződnek a dekonstrukció alap-tételei. Az itt olvasható szöveg a francia elméleti irányzat fogalmi eszközrendszerével világít rá a freudi praxis szexizmusára, Freud fallocentrikus ismeretelméletére.

Noha a francia feminista szerzők írásai nem szerepelnek a jelen válogatásban, annál többet hallhatunk mesterükről, Jacques Lacanról Juliet Mitchell tanulmányában. Mitchell ezt a szöveget Lacan női szexualitással foglalkozó műveinek angol kiadásához írta, előszóként. Lacan közvetlenül Freudhoz nyúlt vissza szexualitáselméletének megalkotásakor, és osztozott Freud pesszimista emberképében, amikor a szubjektum és az egységes nemi identitás haláláról beszélt. Mitchell

terjedelmes esszéje a pszichoanalízis teljes elméleti rendszerének kontextusában helyezi el Lacan munkáit. A tanulmány semmiképpen sem nevezhető könnyű olvasmányoknak, de Mitchell széleskörű tájékozottsága és a pszichoanalitikus elméletekben való jártassága igazán élvezhetővé teszi az írást. A Mike Tyson fekete boxoló élettörténetét és peres ügyét feldolgozó, kevésbé elméleti írás e konkrét példa kapcsán elemzi azokat a kontextusokat, amelyekkel Tony Jefferson, sheffieldi pszichoanalitikus a mai amerikai, s európai férfiak élettörténetét, identitását elemezhetőnek tartja.

A feminizmus szó hallatán először a társadalmi, politikai mozgalomra, irányzatra, ideológiára szokás asszociálni. A feminista jelzőt valóban akkor használják a leggyakrabban, amikor a nők felszabadításáról, a női jogok kivívásáról (ilyen pl. az abortuszhoz való jog), a férfiuralom szimbolikus megdöntéséről van szó. A pszichoanalízis ezzel szemben az ember tudattalan törekvéseit és a férfi és női szexualitás lélektani eredetét kívánja feltárni, tehát egy pszichológiai elmélet és terápiás gyakorlat. Nancy Chodorow írása közérthető nyelven írja le, hogy szerinte mit adhat egymásnak e két terület. A szerző egyébként az egyik legnagyobb hatású amerikai feminista pszichoanalitikus, 1978-ban megjelent könyve, a „The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender (Berkeley, University of California Press)”, a feminista szakirodalom egyik „bibliája”.

Az itt közölt írás egy későbbi, 1989-ben megjelent, Chodorow írásaiból válogatott esszégyűjteményből való. Összeállításunk az elméleti írások mellett egy igazi „csemeget” is magába foglal: egy olyan kerekasztal-beszélgetés szövegét, melyre neves, fiatal, magyar pszichoanalitikusokat – Bakó Tihamért, B. Gáspár Juditot, Horváth Krisztinát és Ingusz Ivánt – hívtuk meg. Arra voltunk kíváncsiak, hogy mi az ő véleményük a feminizmusról, mennyire foglalkoztatja őket a feminista pszichoanalitikus irodalom, mennyire építik bele a feminista kritika szempontjait terápiás gyakorlatukba. Nem elméletéről akartunk velük beszélgetni, hiszen a fordítások mind arról szólnak, s kifejezetten a feminista elmélettel Magyarországon senki nem foglalkozik. Azt a tényt akartuk kihasználni a beszélgetésben, hogy fiatal, de már nagy tapasztalattal rendelkező terapeutákkal találkozhattunk és a pszichoanalízis „know-how”-járól, a valódi terápiás kapcsolatok részleteiről kérdezhettük őket. A kerekasztal-beszélgetés során szó volt arról, hogy hogyan befolyásolja a terápia menetét a másságok megnyilvánulása, például az eltérő világnézet, vagy hogy milyen módon jelennek meg a nemi szerepek, milyen különleges nehézségeket okozhat az, ha az analízisben résztvevő felek – a terapeuta és a páciens – eltérő neműek.

Öröly Dorottya

**Utalás Hélène Cixous könyvére*

A családtámogatási rendszer változásai

A világ számos országában napirenden van a szociális ellátórendszerek reformja.

Erőteljes tiltakozásokat, nagy vitákat vált ki mindenféle az egészségügy, a nyugdíjrendszer vagy a szűken értelmezett szociális ellátások megváltoztatására irányuló kormányzati szándék.

Magyarországon részben a világ más országaihoz hasonló okok miatt, részben a sajátos helyzetünkből fakadó speciális okok miatt vált halaszthatatlanná az átalakítás.

Az általános ok röviden úgy összegezhető, hogy a gazdaságilag fejlett országokban sem sikerül megvalósítani a jóléti állam azon modelljét, melyben az állam széles körű egészségügyi és szociális juttatásokat biztosít ingyenesen állampolgárainak avagy az ország területén élőknek. Miután a széles körű alanyi jogon járó juttatások gyakorlati garantálása meghaladja a leggazdagabb országok teherbíró képességét is, mindenféle az újragondolás, a rendelkezésre álló pénz racionálisabb elosztási mechanizmusainak kialakulása zajlik.

Az általános helyzeten kívül Magyarországon további körülmények is aktuálissá teszik a szociális ellátások – és ezen belül a családtámogatások – reformját.

Nálunk ugyanis az elmúlt néhány évben jelentősen megváltozott a társadalom szerkezete, átalakult a társadalom egyenlőtlenségi rendszere.

A szociális ellátásoknak olyan új tömegmértékű gondoknak az orvoslására kellene alkalmasá válni, mint amilyen a tartós munkanélküliség. Ugyanakkor számolni lehet azzal is, hogy szerencsére a társadalom bizonyos része olyan jó anyagi helyzetbe került, hogy nem szorul rá az állam által nyújtott szociális támogatási formákra.

Tekintettel az ország nehéz gazdasági helyzetére, természetesen mi sem vállalkozhatunk arra, amire még a leggazdagabb országokban sem sikerül, nevezetesen az érdemi segítséget jelentő támogatási formák teljes körű, alanyi jogon történő biztosítására.

Különösen tarthatatlanná vált a helyzet a kisgyermekes családok támogatása területén.

A korábbi jogszabályok alapján ugyanis a családoknak kb. ötöde – és épp a legrászorultabb része – nem részesült gyermekgondozási segélyben.

Demokratikus jogállamban elfogadhatatlan, hogy a legnehezebb helyzetű családokban élő gyermekek ne részesüljenek állami támogatásban. Az esélyegyenlőség minimális feltételeinek megteremtése érdekében, a társadalmi igazságosság és a társadalmi szolidaritás elvének érvényesítéséhez ezen a helyzeten sürgősen változtatni kellett.

A dilemma az volt, hogy a rendelkezésre álló pénzt osszák el az

eddiginél jóval több család között, vállalva a támogatási összegek nagyságának lecsökkenését, avagy megváltozzon a célzott családok köre, és a rászoruló családok bekerülésével egyidejűleg a jó anyagi helyzetű családok kerüljenek ki a támogatott körből.

Az Országgyűlés az utóbbi megoldást választotta. Úgy találták, hogy a jelképes összegű támogatás nem jelentene senki számára jó megoldást, mivel olyan családok is részesülnének belőle, akiknek nincs rá szükségük, és azok a családok is csak szimbolikus támogatást kapnának, akik valóságos segítségre szorulnak.

Ezen elvi megfontolás alapján változott meg ez év április 15-től a kisgyermekes családok támogatása. Az idén 2,5–3 milliárd forinttal emelkedik az e keretben szétosztható támogatás összege és megváltozott a támogatottak köre: minden rászoruló család jogosulttá vált a juttatásokra, viszont meghatározott jövedelem fölött bizonyos támogatási formák nem járnak. Minden anya jogosult egyszeri anyasági támogatásra a gyermek születését követően, ennek összege ebben az évben 14 400 forint. A gyermek hároméves koráig gyermekgondozási segélyre jogosultak ezentúl azok a családok is, amelyekben az anya a születést megelőzően munkanélküli volt. A fiatal nők esetében gyakori, hogy nem tudnak elhelyezkedni iskoláik befejezése után, illetve elvesztik állásukat. Az említett változás tehát nagyon sok nehéz sorsú család gondjain enyhít. A gyermekgondozási segély összege 2000 forinttal emelkedett az eddigi legmagasabb szinthez képest, ebben az évben 9600 forint a havi összege.

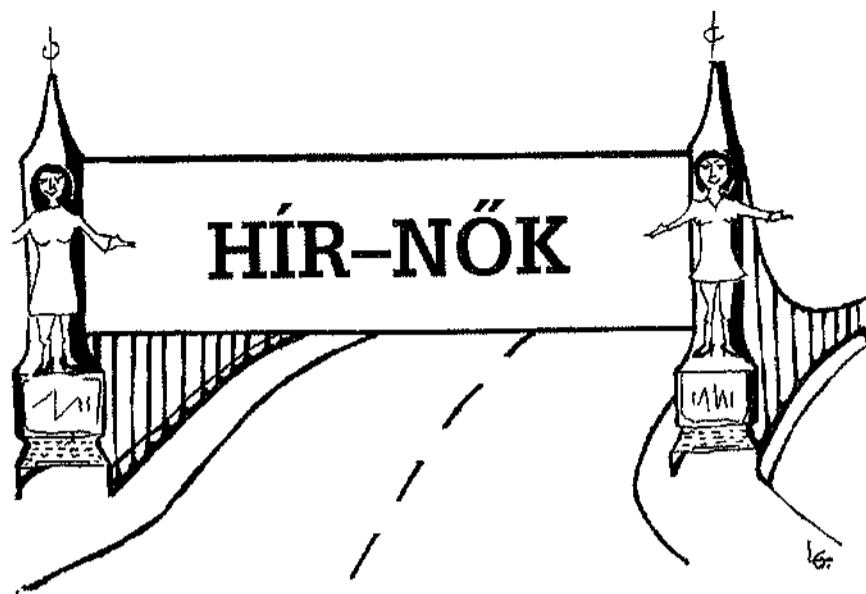
Azok a nők, akik a szülés előtti két évben legalább egy fél évig dolgoztak, a korábbi keresetük 70, illetve 60%-át kapják terhességi-gyermekágyi segélyként, ha ez magasabb, mint a gyés.

A három- vagy többgyermekes családok a legkisebb gyermek iskolába kerülésének éve végéig gyermeknevelési támogatásra jogosultak most már akkor is, ha nem álltak munkaviszonyban a szülés előtt.

Gyermekgondozási segélyt, illetve gyermeknevelési támogatást ezentúl azok a családok nem kapnak, amelyekben az egy főre jutó havi nettó jövedelem meghaladja a 19 500 forintot, illetve egyedülálló szülők esetében a 23 400 forintot. Például azok a kétgyermekes családok nem kapnak gyest, amelyekben az apa havi tiszta jövedelme meghaladja a 78 ezer forintot.

A változások az 1996. április 15. után születő gyermekekre vonatkoznak, de azok is kérhetik az új szabályozás szerinti támogatást, akiknek a jelenlegi szabályozás kedvezőbb a korábbinál.

Pankucsi Márta

Hídfoállítás az Interneten

Egy sokak által olvasott népszerű hetilapunk nemrégiben megjelent számában mintegy két oldalas cikket olvashatunk arról, mivel is járhat az, ha a nők elkezdik az Internetet használni. Már rögtön a bevezető soroknak is figyelemre méltóan árulkodó a megfogalmazása, mely szerint „a hölgyek minden elképzeltnél korábban hídfoállást foglaltak immár az Interneten is”. Majd a cikk írója ki is mondja aggodalma fő okát, mely szerint „a jobbára még férfitekintélyhez szokott társadalmak polgárai bizonyára meghökkennek”, hogy immár nem tudják elkerülni, hogy feminista szellemiségű gondolkodással találkozunk a számítógépek és technika eddig féltékenyen őrzött és biztonságosnak vélt férfivilágában. Egyrészt megdöbbenő a cikk soraiból sugárzó félelem és hatalomféltés, másrészt az a gondolatmenet, amely a nők megjelenését bagatellizálni próbálja, mely szerint a nők elsősorban a speciálisan női érdeklődési körökkel kapcsolatban keresnek információkat. Bár mindvégig nem tudjuk meg pontosan a szerző szerint mik is azok a speciálisan női témák, de sejteni engedí véleményét akkor, amikor részleteket ragad ki az Internet valóban színes és értékes világából; nevezetesen szerinte végső soron a nőket a horoszkópok, a divatrovatok, pletykarovatok és receptek érdeklik a legjobban. A feminista fórumokat, egyszerűen elintézve némi eltűrendő rossznak vagy humorosnak ítéli, melyek csak a színesítés kedvéért léteznek a választékban.

De mi is ez az Internet, ahol ezek szerint férfiak által is beismerten teret nyertünk?

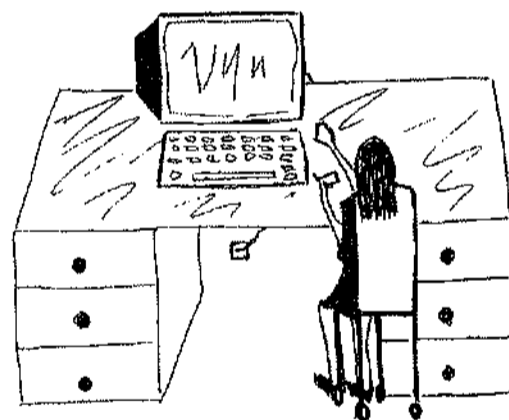
A komputerok világában kell némi

ismeretekre szert tennünk ahhoz, hogy felfogjuk jelentőségét és óriási hasznát. A közhiedelemmel ellentétben nem kell ahhoz technikai zseninek lennünk, hogy saját magunk céljaira megszeldítsük ezt a gépezetet. Ezen a területen is, mint annyi más, a tudás birtokosai szeretnék hatalmi tényezővé tenni hozzáértésüket és misztifikálni a komputert és használatát. A számítógépes tanfolyamokon általában elrettentik a tanulókat azzal, hogy úgy állítják be, mintha a számítógép használatához tudnunk kellene, hogy milyen elven működik. Olyan ez, mintha a TV távkapcsolójának kezeléséhez ismernünk kellene a készüléket belülről is, vagy a villanykapcsoló használatához mindannyiunknak villanyszerelő képesítéssel kellene rendelkezünk.

Szerencsére elég csak egy kis józan gondolkodás, akaraterő és elszántság, és máris birtokon belül kerülhetünk. Rá fogunk jönni, hogy a számítógép-használói készségünk hihetetlenül megkönnyítheti életünket, az irodai munkák, az adattárolás és információszerezés és -adás területén. Egy komputer már önmagában is igen hasznos dolog, de ha ráadásnak ez a komputer még része is egy hálózatnak, azaz össze van kötve más komputerekkel, akkor megsokszorozódnak a lehetőségeink. Abban a pillanatban már nem csak a mi masinánk tartalma a miénk, de ellátogathatunk, vendégeskedhetünk a mások komputerén anélkül, hogy a sajátunk fizikai befogadó képessége határokat szabna kalandozásainknak. Ezek a bizonyos komputer-hálózatok léteznek kicsiben és nagyban. A kicsik általában egy-egy vállalat vagy oktatási intézmény keretein belül működnek. Jó példa erre a könyvtárak számítógépes adatbázisa.

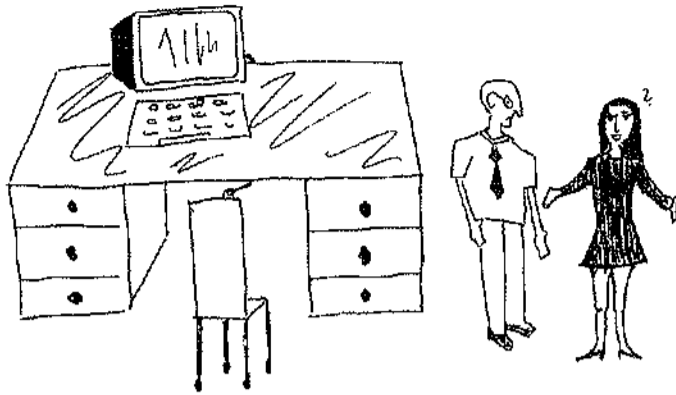
Az igazi nagy komputer hálózat az Internet nevet kapta, és behálózza az egész világot. Nem más ez, mint a hálózatok hálózata világszerte, ami azt a lehetőséget tárja fel előttünk, hogy a világ bármely pontján, levő számítógépre tudjunk csatlakozni és kedvünkre használni az ott tárolt információkat. Például bejuthatunk egy amerikai könyvtár katalógusrendszerébe, de sok helyen már teljes könyveket is olvashatunk ennek a rendszernek a segítségével.

És ez nem minden. Kézenfekvő volt, hogy ne csak ilyen „passzív” információ szerzésre lehessen használni a hálózatot, hanem interakcióra, levelezésre, sőt beszélgetésre. Erre szolgál a rendszer e-mailnek nevezett része, melynek segítségével az óriási postaköltségeket és telefonköltségeket megúszva levelezhetünk ismerőseinkkel, barátainkkal, munkatársainkkal, hivatalos személyekkel. Ehhez mindössze az kell, hogy mindkét félnek legyen hozzájárása egy ilyen az Internetre kapcsolt komputerhez és a rendszerben legyen egy e-mail címe. De a rendszer kitalálói nem álltak meg itt, nem elégedtek meg azzal, hogy csak szövegek legyenek továbbíthatók ily módon. Kitalálták a ráadást, a „World Wide Web”-et, mely ma már alkalmas

mind a szöveg, a kép, a hang továbbítására, sőt újabban már a mozgóképnél és az ily módon létrejött táv-konferenciáknál tartunk.

Ezt követően elindult a forradalom, ma már szinte követhetetlen információáradat lepte el a világot, a WWW lapok formájában, amelyek tetszetősek, informatívak, beszélni és zenélni tudnak. Olyanok ezek, mint egy színes képes album lapjai, csak épp a lapok mérete nincs megszabva, a készítőjére van bízva mekkorák és milyenek legyenek. Minden magára valamit adó intézmény kötelességének érzi ma már, hogy ily módon adjon magáról hírt, ily

HIGGYE EL, A KÁVÉTŐZÉS FOBBAN ILLIK MAGÁHOZ! 6.

módon is elérhető legyen a világ számára. De emellett a reklámlehetőség mellett, a WWW lapok óriási teret nyitottak az egy adott témáról szóló adatok összegyűjtéséhez és rendszerezéséhez, hisz mint ahogy már említettük, az adatokat nem kell igazából fizikálisan összegyűjteni csak azt, hogy hol találhatóak az egyes részek. Ezt borzasztóan egyszerűen oldották meg, hasonló ahhoz, mint amikor egy könyvben levő lábjegyzetet olvasunk el, és az egy másik műre utal. A komputer azonban megtakarítja nekünk azt az időt, amit annak a másik könyvnek a megkeresésével töltenénk, egy kattintás elég arra a bizonyos jegyzetre és máris feltárul a másik írás (ami mellesleg lehet, hogy a világ másik sarkából érkezik).

Ehhez férköztek hát hozzá valahogyan a nők, különösen az amerikai nők – ami a mi magyar újságírók szemét nagyon csípi. Bár hozzá kell tennünk, nehogy a meglepődést sajátosan magyar férfiviselkedésnek tartjuk. Egy amerikai férfi korántsem rökönnyödik meg azon a tényen, hogy bizony az egyetemek Nőtudomány és Társadalmi Nemek Tudománya tanszékei bemutatják magukat a WWW lapokon, sőt még azon sem, hogy ma már szinte valamennyi amerikai nőszervezet, kezdve a nagyoktól, mint a NOW (National Organization of Women) vagy a AAUW (American Association of University Women) vagy a nemzetközi NEWW (Network of East-West Women) a kicsikig, a helyi szervezetekig (egy-egy város nőszervezetei) kihasználják és használják az Internet és WWW lehetőségeit hangjuk hallatására és befolyásuk gyakorlására.

De nem csak a szervezetekről találunk adatokat és írásokat. Egy-egy „speciálisan” női témában (nők elleni erőszak, munkahelyi hátrányos megkülönböztetés, női egészségügy, női jogképviselés stb.) is bőségesen rendelkezésre áll olvasnivaló. Ezeket általában egy-egy lelkes aktivista vagy magánember/nő tartja fenn, kezeli és bővíti. De szép számmal akadnak egy-egy témában összegyűjtött bibliográfiák, címjegyzékek, elektronikus hírlevelek és újságok is.

Mi lehet még a jelentősége az Internetnek és a WWW-nek ezeken kívül? Az információs forradalom, a jelenlét és a szem előtt levés hatása, elsöprő és kikerülhetetlen. A Internet megváltoztatta a kommunikációról eddig alkotott elképzeléseket és stratégiákat. Lehetetlenné vált az információ letiltása, takargatása vagy manipulálása. Hiszen, ha nekünk úgy tetszik, hogy bizonyos dolgokat közkinccsé akarunk tenni az Interneten, az ott megjelent információt más nem tudja átírni, megváltoztatni (legfeljebb csak másképpen értelmezni vagy nem megnézni, de attól az még ott van, és aki érdeklődik a téma iránt, láthatja és olvashatja). Szerencsére sok nő gondolja úgy, hogy meg akarja osztani másokkal tudását és tapasztalatait. Kezd leomlani tehát egy

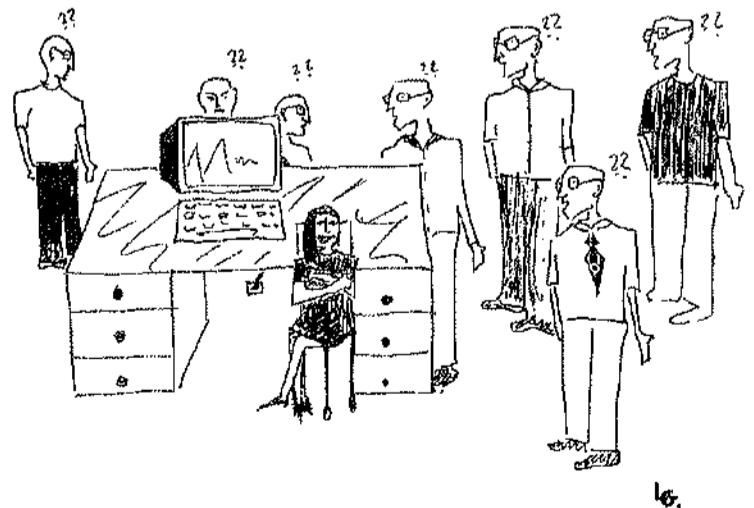
hatalmi bástya. És a férfiaknak elkezdett főni a fejük, hogy milyen beláthatatlan következményei is lehetnek annak, ha mi nők korlátlanul és irányításuk nélkül jutunk információhoz, tudunk meg és tanulunk meg dolgokat. Még eljöhet az az idő, mikor az egyszerű háziasszony is kiművelődve, beszélgetőtársakra és sorstársakra akadván az Interneten felázad férje-ura ellen, és saját döntési jogot és méltóságot kezd követelni magának.

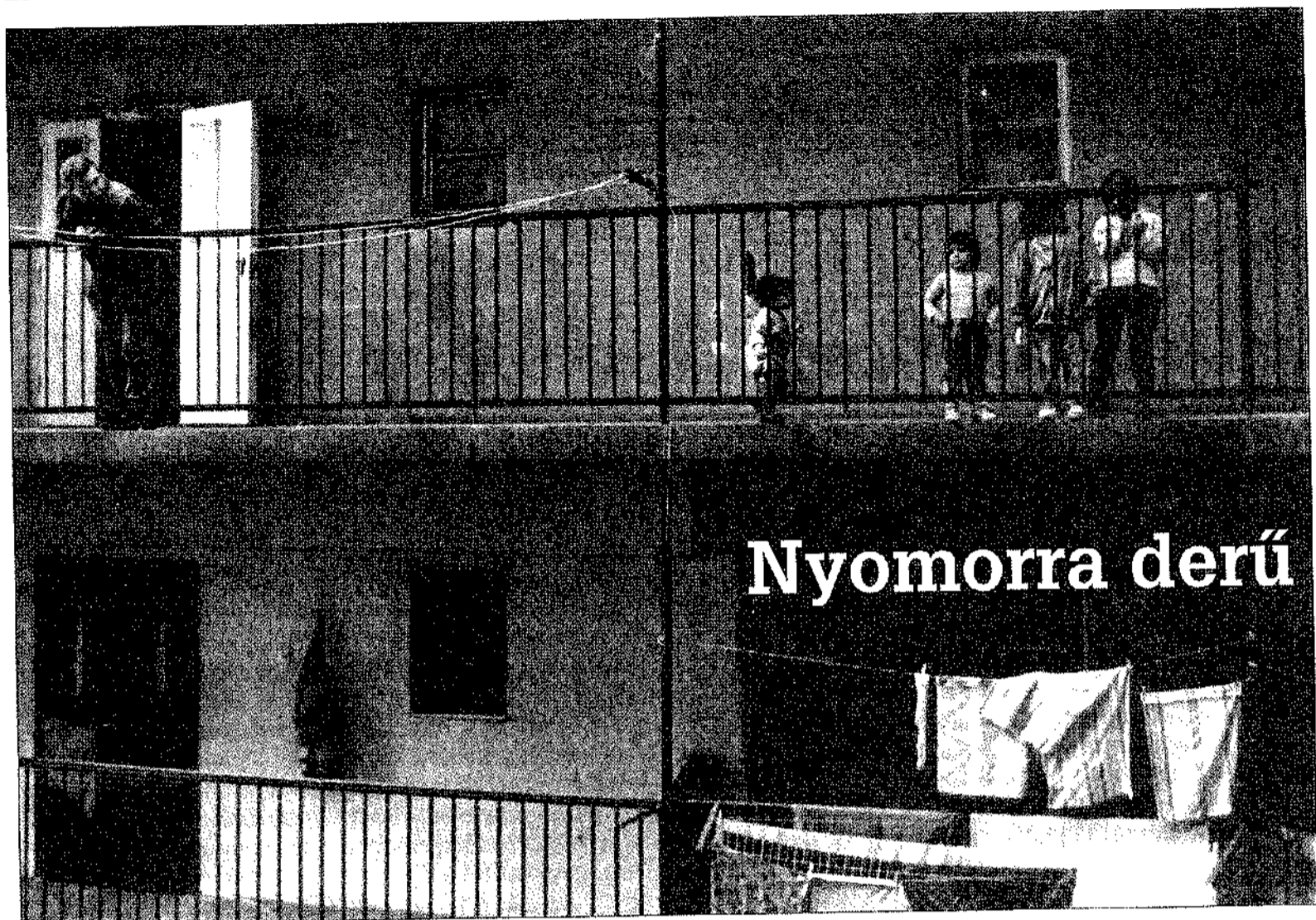
Végezetül személyes dolgainkra terelve a szót, mi magunk azon vagyunk, hogy ez az idő minél hamarabb eljőjön. Meg kell ragadnunk mindenféle eszközt, hogy igenis olyan pozíciókba kerüljünk, olyan hídfőállásokat foglaljunk el, amelyekkel nem lehet nem számolni, nem lehet nem figyelembe venni. (Ha már a hatalomhoz jutásról a gazdasági szférában lemaradtunk, legalább az információ hatalmából részesedjünk.) Nem szeretnénk, hogy a magyar nők kimaradjanak / lemaradjanak ebben a világméretű „játzmában”. Mivel a technika lehetőségeink megengedték (ami, tudjuk, még nagy szó Magyarországon), elindítottuk a HÍR-NŐK névre hallgató, magyar nőkről szóló WWW lapokat, ami február óta látható szerte a világon. Megalkotásával és fenntartásával elsősorban két fő célt akarunk szolgálni: az egyik, hogy idővel komoly méretű és jelentőségű nőkről szóló adatbázis/adatbankot hozzunk létre, melyben összegyűjtjük a tartalomjegyzékben szereplő témák tanúsága szerinti adatokat, írásokat, információkat és egyben hírt adunk aktuális eseményekről; a másik, hogy hírt tudjunk adni magunkról a nagyvilágban (ezért gondoltuk úgy, hogy a lapokat két nyelven: magyarul és angolul is elkészítjük). De nagyon szeretnénk, ha a HÍR-NŐK nem csak kétszemélyes vállalkozás maradna. Kérünk mindenkit, hogy információkkal, beszámolókkal, eseményekről szóló tájékoztatással, megjegyzésekkel, írásokkal és bármivel, amivel úgy gondolja értékebbé lehet tenni a HÍR-NŐK lapjait, járuljon hozzá közös munkánkhoz.

Örömmel adjuk hírül azt is, hogy május közepétől a Nőszemély elektronikus változata is csatlakozott gyűjteményünkhöz.

Szeretettel várunk minden érdeklődőt a következő címen: <http://kazy.elte.hu/personal-home/eva/women/cimlap-h.html>

Thun Éva, Meskó Andrea
Illusztráció: Lányi Gabriella

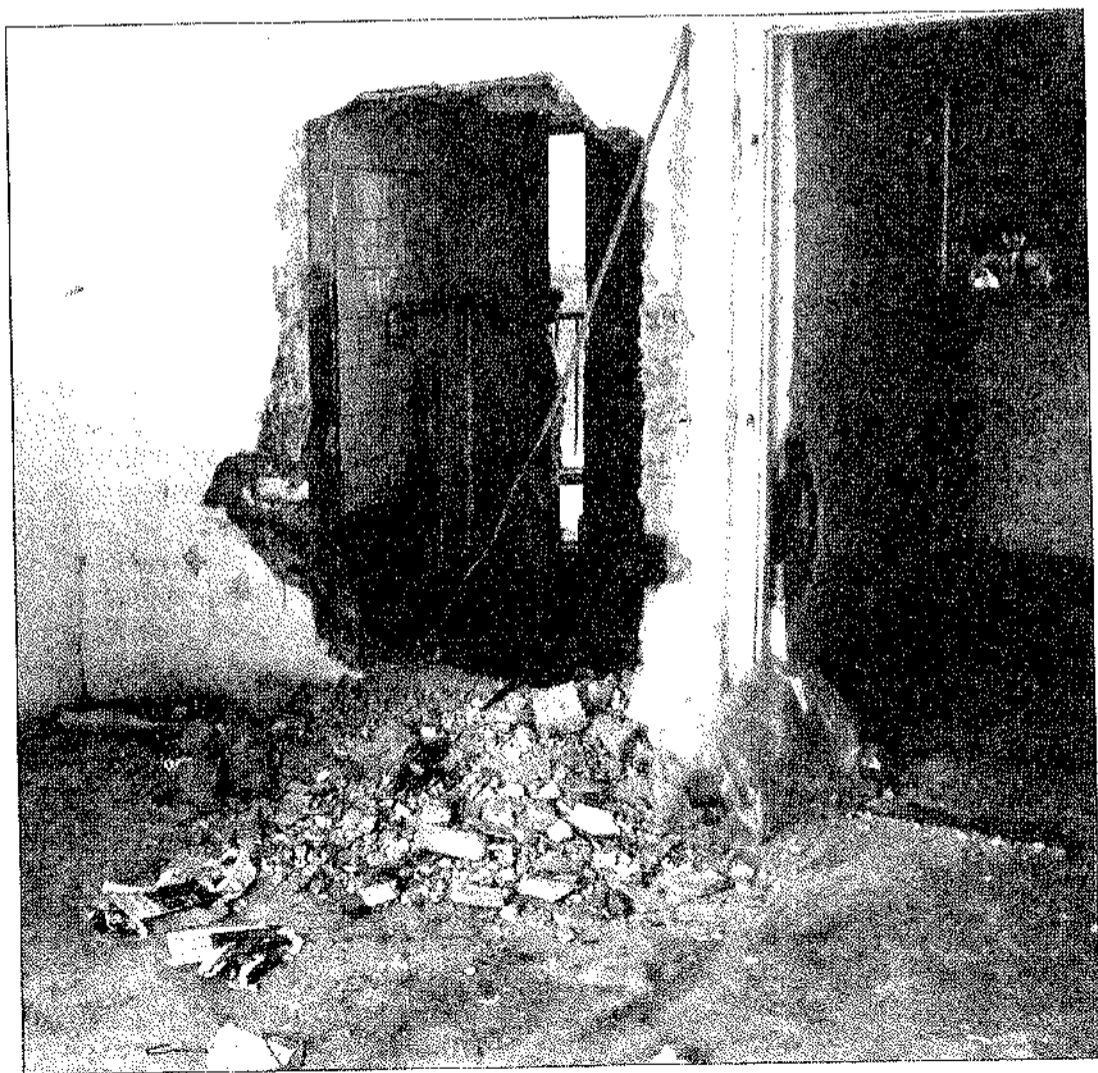

Nyomorra derű

Léteznek valahol a Ferencvárosban egy csapat, többnyire munkanélküliek és nők, akik még 1992-ben szövetkeztek arra, hogy felkarolják a náluk is elesettebbeket. A Munkanélküliek és Álláskereső Egyesületének tagjai eleinte néhány órás ügyeletet adtak a József Attila Közösségi Házban, amikor aztán látták, hogy a munkahelyek felkutatásán és közvetítésén túl tömördek más elintéznivalójuk is akad, átszervezték az akkor 14 fős társaságot. Némi kedvezményrel irodát béreltek egy parlamenti párttól, s kibővítették tevékenységi körüket.

Ez annyit tett, hogy szinte mindezzel foglalkoztak, amit csak a szegénység az útjukba dobott.

Ingyenes gyermekmegőrzést vállaltak az ügyes-bajos dolgaikat intéző vagy az állás utáni rohangászásban elfoglalt kismamák segítésére, tanácsadói szolgálatot hoztak létre a szociális és lakásgondokkal küszködők számára. Mártonka Ildikó személyében egy súlyos betegség mi-

REPORT / REPORT / REPORT / REPORT / REPORT

att leszázalékolt pedagógust választottak az egyesület vezetőjévé, így magától értetődőnek tűnt, hogy a hátrányos helyzetű kisiskolások korrepetálását is felvegyék a „repertoárba”. Tavaly állástalan szülők gyermekeit vitték nyaralni, remélik, nem lesz ez másként az idén sem.

Karácsonykor élelmiszert és ruhanevét szállítottak a kerület talán leginkább hírhedt részébe, a Dzsumbujba. A mélységes nyomorban élő emberek valósággal rátámadtak az ajándékosztókra, percek alatt szétszedtek mindent, az egyesületi nők alig tudtak elmenekülni. Azóta csak Csorba Lajossal, a roma kisebbségi önkormányzat elnökhelyettesével merik megközelíteni a területet.

S hogy hol lehet őket megtalálni? Valahol a IX. kerületben. A párthelyiségből menniük kellett, mert nem tudták fizetni a bérleti díjat. Telefonjukat már korábban kikapcsolták.

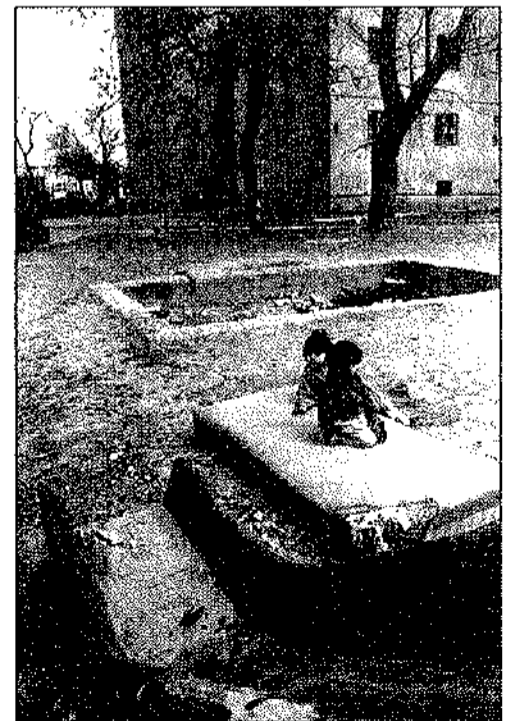
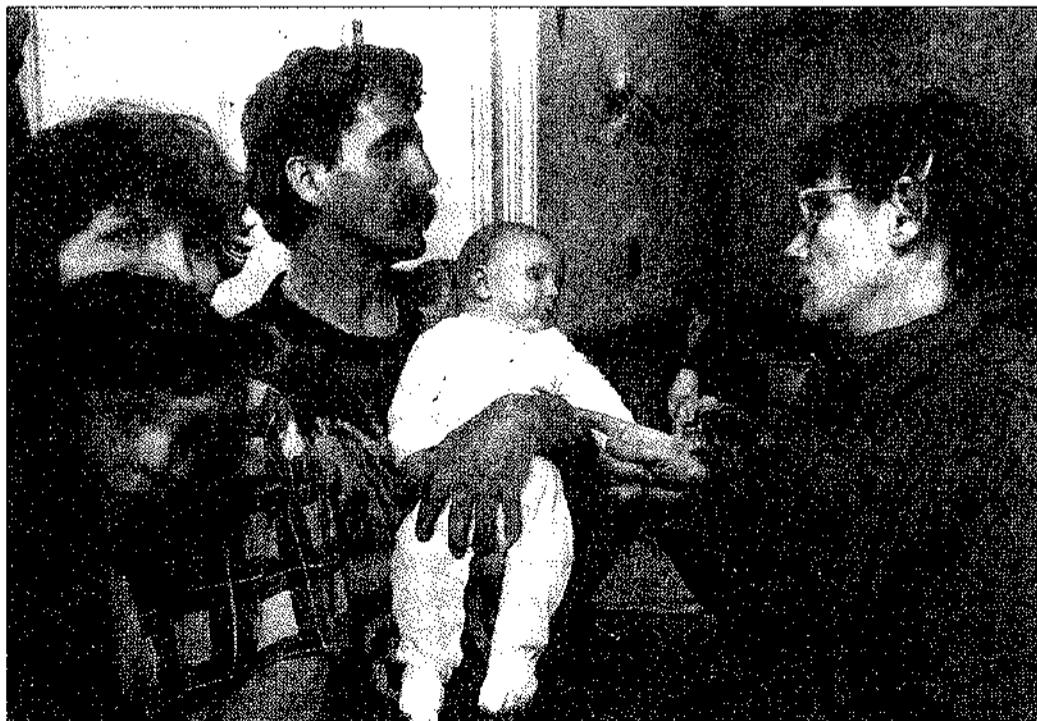
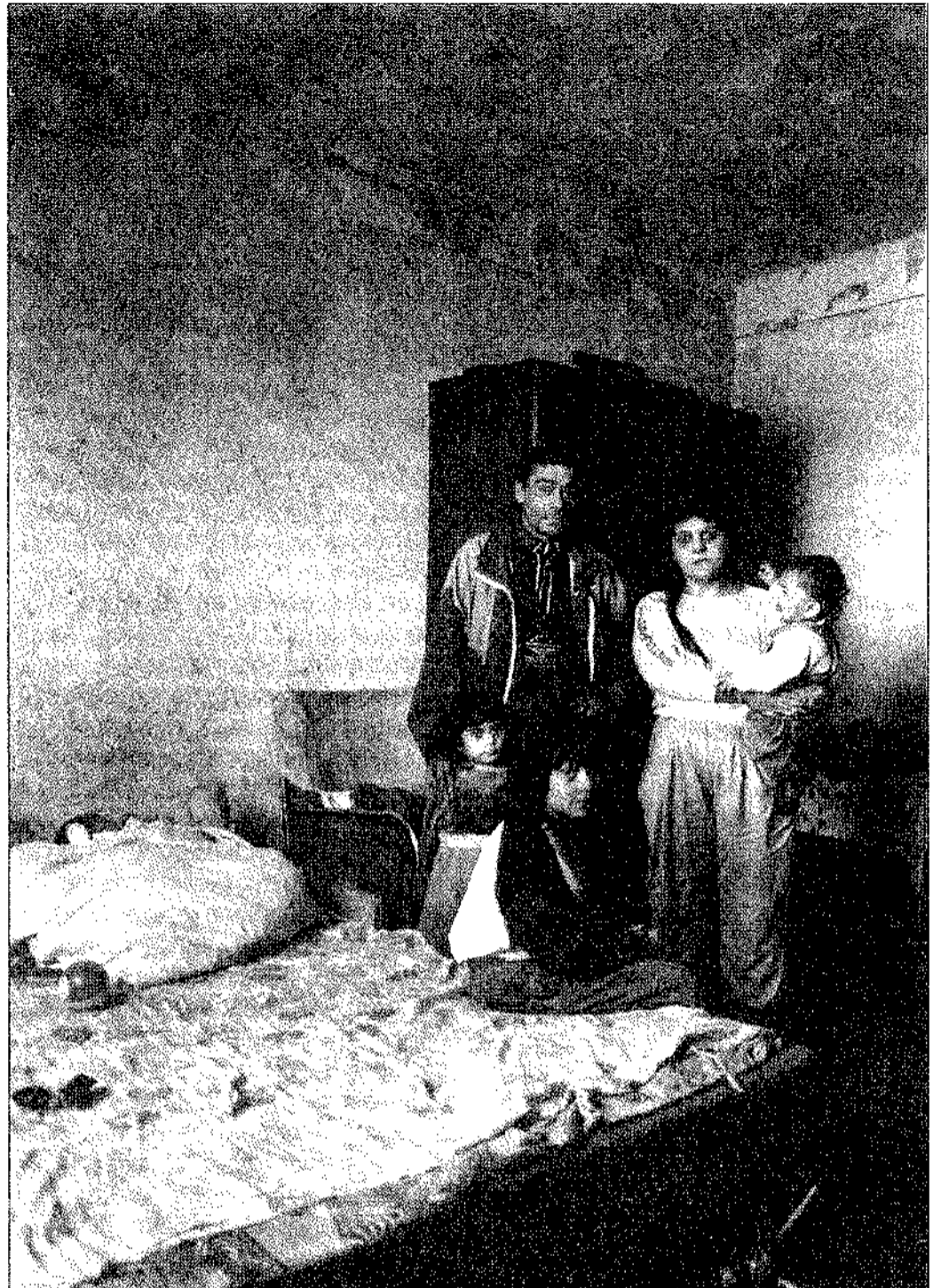
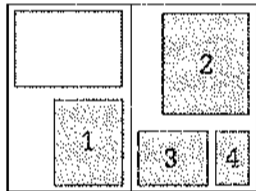
Kép és szöveg: Bozzi Vera

1 Lakás kiadó

2 Jogcím nélkül

3 Ez a család talán megkapja a szoba-konyhát – jobbról Mártonka Ildikó.

4 Dzsunbuj

Pillantás nyugatról a Lajtától keletre

Chris Corrin, *Magyar Women. Hungarian Women's Lives, 1960s–1990s*. St. Martin's Press, New York. 1994)

1990-től kezdve nyugati, feminista irányultságú kutatóknak kedvenc vadászterületévé vált Kelet-Európa, hiszen mi sem hálásabb téma annál, hogy miként maradnak ki a nők hatalmas tömegei a rendszerváltás demokratizálódási folyamatából, hogyan szorulnak ki a munkaerőpiacról, hogyan válik arányuk elenyészővé a politikai döntéshozásban, és hogy mindezzel összefüggésben hogyan erősödnek fel konzervatív nézetek a nemi szerepekről.

Chris Corrin, a glasgow-i egyetem politológia tanára már mintegy tíz éve figyelemmel kíséri a magyar társadalom problémáit. Könyvének előszavában első meghatározó könyvélményeként említi a Konrád-Szelényi szerzőpáros klasszikussá váló művét. Az értelmiség útja az osztályuralomhoz, ami rávilágított számára az állam-szocialista rendszerek belső ellentmondására.

A szerzőnő a *Magyar Women*-ben arra vállalkozott, hogy áttekintse a nők életében bekövetkezett változásokat az elmúlt öt évtized alatt. Saját meghatározása szerint módszere az etnográfuséhoz volt hasonló, mivel hét éven át tartó anyaggyűjtő munkája során megpróbált „a lehető legtöbb időt tölteni nők között, életük mindennapi gondjairól beszélgetve”. Ezek az interjúk képezik munkájának egyik forrását, de emellett a könyvből úgy tűnt, hogy Chris Corrin egyfajta modernkori Evlia Cselebiként magyarországi utazásai alkalmával gyűjtött mindent, ami adat. A 17. századi török utazóhoz hasonlóan – aki a patakok vizének minőségétől kezdve a városlakó emberek ruházatáig mindent feljegyzett, amit csak látott – Chris Corrin is feljegyez mindent, amihez a nőknek köze lehet. A távolról jövő, a bennszülöttek életét tanulmányozó etnográfus kívülállóságával szemben azonban Chris Corrin tudatosan alakítja ki az álláspontját.

Ez az attitűd összhangban van a feminista társadalomtudomány módszertani törekvéseivel. Ann Oakley¹ 1981-es kutatását tartják számon az első olyan feminista kutatásként, amely követi a más területe-

ken is elterjedt résztvevői-megfigyelői módszert. Oakley 55 nőt kérdezett meg az anyává válás élményéről. Interjúit kétirányú kommunikációnak értelmezte, és így az adatgyűjtés sokkal inkább tapasztalatcseréhez hasonlított kutatásában, mint felméréshez. Oakley érvelése szerint így juthatott hozzá olyan közlésekhez a nők saját tapasztalatával kapcsolatban, amelyeket hagyományos módszerekkel nem tudott volna felszínre hozni.

A feminista módszertan másik alapvető mozzanata is jelen van Chris Corrin könyvében; a szerző saját álláspontjának definiálása. A feminista irányzat ugyanis azt vallja (más kritikai iskolákhoz hasonlóan) az objektivitást célul kitűző irányzatokkal szemben, hogy nincs teljesen semleges, kutatói álláspont, így semleges kérdésfeltevés, értékmentes hipotézis vagy teljesen pártatlan bizonyítási eljárás sem. A feminista elméleten belül ezt úgy fogalmazták meg, hogy tudásunk minden esetben helyhez kötött (ld. pl. Donna Harraway által bevezetett *situated knowledge* fogalma²) és társadalmilag pozicionált a mindenkori társadalomtudós is. A kötet szerzőjének nézőpontja tehát a női, társadalomkritikai szempont, amit nem vél univerzálisan érvényesnek, mint azt a hagyományos tudományfelfogás tartja a tudományos megközelítésről. Chris Corrin kutatói tevékenységét mozgalmi tevékenységeinek kontextusában érthetjük meg igazán. Számára a kutatás nem öncélú időtöltés, hanem a társadalmi változtatás egyik eszköze. Többször is kitér arra, hogy könyvével a magyar nők ügyét kívánja szolgálni.

Mint sok nyugati feminista megfigyelőt, Chris Corrin is az foglalkoztatja, hogy mennyiben szolgálták az elmúlt fél évszázad kelet-európai rendszerváltozásai a nőemancipáció ügyét, és hogy mindezeket a változásokat hogyan élte meg a nők. A Kelet-Európa kutatókkal szemben a sors fricskája,

hogy mire megjelenik egy tanulmány, gyakran máris túlhaladottá válik egy újabb politikai fordulat miatt.

Chris Corrin korábbi nőkutatók megállapításait ötvözve ábrázolja a kelet-európai nőt, mint „superwoman”-t (szuper-nőt), amely a minden feladatra képes nő szimbóluma, vagyis a kettős teher viselésének eleget tenni kívánó, az összes szerepnek kiválóan megfelelni akaró, elgyötört, elcsigázott kelet-európai nő képe, aki elgyötörttségét, elcsigázottságát esetenként a nőiesség túlhangsúlyozásával kívánja kompenzálni. A Corrin-i gondolat előzményeként tekinthető Kőrösi Zsuzsának, Párizsba szakadt hazánk lányának 1985-ben megjelent tanulmánya³, amely rámutat arra, hogy a nyugati nőmozgalmak várakozásával szemben a kelet-európai társadalmakban a nők teljes körű foglalkoztatásával nem járt együtt társadalmi emancipációjuk. A másik előzmény H. Sas Judit kötete⁴, amelyben kutatásainak összegzéseként kimondja, hogy a makrostrukturális változások, jelen esetben például a nők alkotmányosan biztosított egyenjogúsága, vagy a foglalkoztatásuk, nem hozott közel négy évtized alatt sem jelentős mikrostrukturális változást. A hagyományos nemi szerepeket, a nők otthoni munkájával kapcsolatos elvárásokat tehát nem kezdte ki a szocialista rend más hagyományos értékeit azonban kikezdő korróziója. A nők emancipációjával kapcsolatban kiderül tehát, hogy a fő kérdés valószínűleg nem pusztán a nők munkába állása. Chris Corrinál is kimarad az a társadalomtörténeti tény, hogy Magyarországon nem a háború utáni nemzedék az első, amelynek nőtagjai munkába állnak. A múlt század utolsó évtizedétől kezdhetek egyetemre járni a nők, a század tízes éveitől kezdődik meg különböző területeken (pl. vendéglátóipar, újságírás, fényképezés, kereskedelmi pályák, bőrdíszművesség) szakképzésük. A szakképzetlen munkaköröket betöltők, a mezőgazdaságban és háztartásban alkalmazottak hatalmas tömegével együtt 1920-ban a nőknek több mint egynegyede állt foglalkoztatásban.⁵

Chris Corrin kötetének célja, hogy a nők tapasztalatán keresztül mutassa be a magyarországi társadalmi változásokat; egyrészt 1948-tól a nyolcvanas évek végéig a „szocializmus” időszakát (idézőjel Chris Corrintól), másrészt a rendszerváltást követő néhány évet.

Vállalkozásából egy újabb, az eddigi kelet-európai irodalmat összefoglaló mű keletkezett. Forrásai javarészt a külföldön legismertebb, angolul is publikáló hazai kutatók munkái (Hankiss, Konrád, Szelényi, Berend, Ferge, Andorka, Kolosi stb.) és a hazai nőkutatás eredményei (pl. Tóth Olga, H. Sas Judit, Szalai Júlia, Ladó Mária munkáit). Ehhez járulnak saját megfigyelései és interjúi a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből véletlenszerűen kiválasztott nőkkel. Tablóján, amelyen tehát roppant precizitással próbálta ábrázolni mindazokat a tényezőket, amik a nők életére hatással vannak, nem üt át az a különleges színt, amit a kérdésselnyomán vártunk volna. A fejezetcímek mutatják a könyv fő irányait: Társadalmi változások; A nők fizetett munkája; Házi munka és a család; Magyar egészségügy; Attitűdök a rendszerváltás során; Nőpolitika a rendszerváltás után.

A nőkkel kapcsolatos témák tárgyalásánál (munkavállalás, gyés, jövedelmekülönbségek, a szakmák nemek szerinti szegregációja, a pályák elnőiesedése, egészségügy, nőgyógyászat stb.) a szerző azt mutatja be, hogy az egyes jelenségek mennyiben hátrányosak a nők számára, és mennyiben termelik újra a nemek közötti egyenlőtlenséget. A feminista elemzés ugyanis arról hivatott szólni, hogy milyen formákban él tovább a férfitársadalom dominanciája, és hogyan hozhatók napvilágra a nők elnyomásának rejtett mozzanatai. A jelen kötet elsődlegesen az intézményrendszer szerepét vizsgálja (pl. diszkriminatív lépések a kisgyerekes anyák foglalkoztatásánál), de foglalkozik a családok és egyének mikrovilágának felelősségével is.

Egyes megfigyelései új irányt adhatnak a hazai nőkutatás (vagy a nemek kutatása) számára. A demográfiai és a családpolitikai vitákra kitérve – amelyeknek egyik visszatérő érve a népesség csökkenéséért, a válásokért a munkát vállaló „emancipált” nőt okolja – Chris Corrin arra hívja fel a figyelmet, hogy a nemek egyenrangúsága nemhogy a családokon belül, de még a társadalomtudományi megközelítésekben sem egyértelmű. Sokan vonakodnak ugyanis problematizálni e kérdéskört, és a nemek közötti munkamegosztást inkább „természetesnek”, semmint társadalmilag felépítettnek tekintik. Így például azokban a családokban, ahol a nők szerették volna

megosztani a terheket és a férfiak ellenálltak, a kérdés komoly konfliktusokhoz, esetleg váláshoz vezethetett. Ezeknek a konfliktusoknak az értelmezésében kínálhat Chris egy újfajta megközelítést, amely ugyanis nem tartja magától értetődőnek a hagyományos nemi szerepeket.

A családkutatásokat érinti az is, hogy nincs még kielégítő értelmezés a hagyományostól eltérő életformákra, együttélési modellekre. A hazai szakirodalomban és köznyelvben elterjedt „csonka család” kifejezés például már az elnevezésében negatív tartalommal látja el az egyszülős formát; a nukleáris családot – két szülő és a gyerekek – tartva a „normának” bármilyen is az együttélők közti viszony.

Chris a szexualitással kapcsolatos társadalmi attitűdök kapcsán diszkriminatívnek tartja azt, hogy a nőt tartják egyedül felelősnek a fogamzásgátlás kérdésében. Beszél a nem kívánt terhességükben magukra hagyott fiatal lányokról is, és kiemeli e férfitársadalom egy részének felelőtlen magatartását.

A politikai átmenet időszakával kapcsolatban Chris Corrin legfőbb kérdései: jelent-e demokratizálódást a nemek viszonyában a rendszerváltás; a politikai nyitással együtt hogyan alakul a nők politikai aktivitása; valamint hogy a szexipar és a pornó megjelenése hogyan hat a nők elleni erőszak terjedésére.

A témák sokfélesége megnehezíti azt, hogy egy-egy problémát kielégítően tárgyaljon a szerző. Statisztikai apparátusában megelégszik legtöbbször nyolcvanas évekbeli adatokkal, nem jár a legújabb adatsorok után. Tárgyi tévedései és pontatlanságai még a témában különösebben nem jártas hazai olvasónak is szemet szúrnak. A kötet végén például a függelékben felsorolt nőszerzők listája már a könyv előkészítésének időszakát tekintve is hiányos, másrészt valamely fatális félreértés alapján tiszteltbeli nőszerzővé avat néhány rangos intézményt, többek közt a Központi Statisztikai Hivatalt vagy az Orvostudományi Egyetemet. Pontatlanok ezenkívül az adatai a hazai Women's Studies alakulásával kapcsolatban is; egyrészt nem említi a Közgazdasági Egyetemen már évek óta létező központot. Chris Corrinál kimarad az a mozzanat is, hogy az ELTE berkein belül az első interdisciplinális előadássorozatot

a nőkérdésről hallgatói kezdeményezésre indították be a Bölcsészkaron 1989-ben.

Chris Corrin végső konklúziója, hogy Magyarországon sikertelenül zajlott a nők emancipációja. A „szocialista” időszak törvényhozása bármennyire egyenragúsítani szeretne volna a nőt azzal, hogy a nőkről csak mint dolgozókról és mint családanyákról rendelkezett, eleve lehetetlenné tette egy autonómabb (a családi kötelektől nem életének minden mozzanatában függő), egyéni igényekkel és vágyakkal rendelkező női lét fogalmának megteremtését. A rendszerváltás utáni időszak tendenciái, a hagyományosabb női szerepértelmezés előtörése sem az emancipáció felé mutat. A könyv reménytelen várakozással fordul a közelmúltban felbukkant nőcsoportok és szervezetek tevékenységei felé, és a demokratikus átalakulások elengedhetetlen lépésének tekinti a nők további önszerveződését.

Acsády Judit

Jegyzetek:

1. Ann Oakley, „Interviewing Women: A Contradiction in Terms”, p. 30–61. In: Helen Roberts (ed.) *Doing Feminist Research*. London. Routledge & Kegan Paul, 1981.
 2. Donna Haraway, „A szituációba ágyazott tudás” fordítás. In: *Férfiuralom*. Szerk. Hadas Miklós. Bp. 1994.
 3. Susan Kőrösi, „The Nonexistence of Women's Emancipation.” In: Robin Morgan (ed.) *Sisterhood is Global*. 1984. Penguin Books.
 4. H. Sas Judit, *Nőies nők és férfias férfiak*. Akadémia Kiadó. Budapest, 1988.
 5. *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Kiadja: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest, Athenaeum Nyomda, 1920. lásd még: Nagy Bea tanulmánya In: *Férfiuralom*. Szerk. Hadas Miklós. Bp. 1994.
- További, a kelet-európai nőkérdéssel foglalkozó munkák; Gender, Politics and Post-Communism. Ed. by Nanette Funk and Magda Mueller. 1993. Routledge. New York.
- Barbara Einhorn, *Cindrella Goes to Market, Citizenship, Gender and Women's Movements in East Central Europe*. Verso, 1993.
- Joanna Goven, *The Gendered Foundations of Hungarian Socialism*. Ph. D. Dissertation, University of California at Berkeley. 1994

A fenti könyvek, valamint nőikkel foglalkozó kiadványok, szakdolgozatok, kutatási beszámolók és cikkek megtekinthetők az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpontjának Gender Studies gyűjteményében nyár végétől. Budapest V., Benczúr u. 33. IV. em. 403. Csütörtökönként 4–6 óráig. Tel.: 321–4830/168, Acsády Judit.

Petíció a Kormányhoz és a Parlamenthez a cigány gyermekek állami gondoskodásban való nevelése ellen

Jelenleg és hosszú évek óta megközelítően 25 000 gyermek nevelkedik a gyermek- és ifjúságvédelmi intézetek valamelyikében. Köztudott, hogy az intézetekben nevelkedők, ott felnőttek túlnyomó többsége cigány fiatal. Ők azok, akikért nem kapkodnak a nevelőszülők, nagykorúvá válásukig akár több intézményváltást is megérnek. Tekintettel arra, hogy a cigány gyermekek döntő része vérszerinti szülővel rendelkezik, így örökbefogadásuk is elhúzódik, nehézkes. Közöttük sok a fogyatékos, a koraszülött, illetve az olyan kiskorú, aki figyelmesség, viselkedési „problémák” miatt 10 éves kora fölött kerül be, s intézeti falak között kell megjavulnia. A cigány fiataloknak gyakorlatilag teljes körű a reprezentáltsága a javító intézetekben.

A GYMI kötelékébe került nem cigány származású gyermekek között is alig van árva, de ők könnyebben kihelyezhetők nevelőszülőhöz, és bent nevelkedve is legtöbbször szakmával a kezében kerül ki az életbe. A cigány fiataloknál már nem ez a helyzet, és bár igen jó példák vannak fejlődésükre, és az intézetben belüli viszonyok is sokat változtak pozitív irányban az utóbbi években, ők nem igazán szakmával a kezükben válnak felnőtté, míg az intézeti falak között való felnevelkedés valóságos szocialista embertípussá nevelte ki őket: nem érznek tulajdonát, ha hozzájutnak sem tudják megtartani azt, nem kötődnek családhoz, szülőhöz, az intézetben nevelkedett testvéreikhez sem, nincsen etnikai tudatuk. Az intézetben felnőttek biztos utánpótlásai prostitúciónak, a bűnözésnek, a sehozá sem tartozó-kötődő, hajléktalan-hontalan embereknek. A folyamat eredményeként mára már az intézetben nevelkedettek egy része harmadik generációs csecsemő, biztosan újratermelve önmagukat.

Mind ez az eredmény miből és mennyiért? Havi mintegy 50 000 Ft/hó az intézeti férőhelyek fenntartásának ára. Túl sok ez a fogkefért ugyan ismerő, de kéregető, saját lábán megállni talán soha nem tudó, állandó személyiségzavarokkal küzdő egyénért, szemben azzal, hogy társadalmunkban a családok megsegítésére, hogy képesek legyenek gyerekeit felnevelni, még a jövedelemplóttó támogatás sem jár alanyi jogon, nem beszélve a Gyes-ről, a Gyet-ről, a munkanélküli-segélyről stb.

Erre az állapotra, a rendszer fogyatékoságaira már sokan rávilágítottak, a reformok, a változtatás irány-koncepciója az intézetben belüli viszonyok átforgatására irányul, mindent megtesznek, hogy a falakon belüli viszonyok megközelítsék a családi élet – a kinti élet paramétereit, igyekeznek pl. kiscsoportokban nevelni, egy adott pénzkeretből gazdálkodni, testvéreket együtt tartani, lehetőség szerint a gyerekeket nevelőszülőhöz kihelyezni, a nevelőszülőket képezni, cigány nevelőszülőket találni. Ezek a változások igen figyelemre méltóak és valóban hasznosak, de a rendszer maga tovább járja a saját útját. Az intézeti viszonyok modernizálása sokat jelent, jelenthet azon fiatalok számára, akiknél elkerülhetetlen, hogy kiemeljék őket a családból, s az intézeti élet és a nagybetűs kinti élet közötti óriás szakadék minden valószínűség szerint áthidalhatóbb lesz számukra.

Kevés szó esik viszont a rendszer azon irányban való változtatásáról, mely a kiskorúak intézetbe való bekerülésének megakadályozására irányul. Nem törvényszerű ugyanis, hogy ennyi gyermek, leginkább cigánygyermek nevelkedjen zárt falak, mesterséges körülmények között. Jelen társadalmi rendszerünkben semmi korlátja nincs az intézetbe való bekerülésnek, hiszen a GYMI a beutalást nem utasíthatja vissza, köteles elhelyezni a kiskorút, a beutaltat. A gyámhatóságnak, az önkormányzatnak, mint beutaló szervezetnek, viszont az intézeti férőhelyek fenntartása semmibe sem kerül, csak a problémától szabadulnak meg, ha a gyermek elkerül kötelékükből. Nem szab korlátot a beutalásnak a családok, a leginkább cigánycsaládok jelenlegi, s egyre romló nyomorúságos viszonyai sem, ahol nap mint nap akadnak olyan helyzetek (a szegénységből,

illetve az életformából adódóan egyaránt), melyek a jelenlegi jogszabályok alapján lehetőséget, okot adnak a gyámhatóságnak a beavatkozásra, s a gyámhatóság csak a munkáját végzi, semmiféle jogszabályt nem sért azzal, ha a veszélyeztetett kiskorút intézetbe veszi.

A cigányok életszínvonalára, jobb megélhetés reményében való kényszerű lakóhelyi mobilitására, iskolai sikertelensége-lemorzsolódására, a munkanélküliségre, a szociális segélyekre való ráutaltságra, a rossz egészségi állapotra, a korai halálozásra, a gyors generációváltásra, mind-mind egy sor olyanok, melyek előidézik a cigány kiskorúak állami gondoskodásba kerülését.

Mi a megoldás?

A Közéleti Roma Nők Egyesületének álláspontja szerint éhező-fázó-ázó gyerekeket nem kell élvenni a vér szerinti szülőktől azért, hogy egyen és fedél legyen a feje fölött. Meg kell változnia annak a szemléletnek, hogy a társadalmi elvárásoknak jobban megfelelő embertípusok termelődnék ki, amennyiben a cigány kiskorúak nem cigány környezetben nőnek fel.

A Közéleti Roma Nők Egyesületének álláspontja a következő:

1. Anyagi okok (lakáshiány, alacsony jövedelem) miatt ne lehessen kiskorút intézetbe venni, kivéve, ha a szülő maga így határoz. Ehhez a családjogi törvénynek meg kell változnia, jelenleg ugyanis a törvény kimerítően leírja, hogy milyen esetekben van veszélyeztetve a kiskorú, és ezért hatósági beavatkozás szükséges, semmi nem szól az ellenkezőjéről, arról, hogy egy ilyen beavatkozás milyen esetekben sértene az emberi jogokat.

2. A családokat, a vér szerinti szülőket kell támogatni gyermekeik felnevelésében, a jelenlegi költségvetési megszorítások éppen az ellenkező irányba hatnak, a családok teljesen ellehetetlenülnek, a kiskorúak tömegében merülnek fel a ruházatkódás, ételmezési, napközitérítési díj fizetési gondok.

Ne feledjük, hogy az intézetek fenntartása súlyos összegekbe kerül, s igen rossz a hatékonyságuk. Tarthatatlan az, hogy intézményi érdekek maguk alá gyűríjenek emberi és kisebbségi jogokat. Az ép családok érdekében követeljük, hogy alanyi joggá váljanak a következő támogatási formák, mint pl. a Gyes, a Gyet, a munkanélküli-segély, jövedelemplóttó támogatás, „méltányossági” árvaellátás. Követeljük továbbá, hogy épüljenek szociális lakások a jövőben. Tarthatatlan ugyanis az az állapot, hogy egy kis lakásban három generáció él már, s a főváros kerületeiben egy pályázaton meghirdetett szoba-konyhás komfort nélküli lakásra legalább háromszázan jelentkeznek.

3. Amennyiben elkerülhetetlen a kiskorúak családból való kiemelése, s a szűkebb vagy tágabb családi környezetben sem lehet számukra gondozót találni (a helyi hatóságnak legyen a feladata a megfelelő gondozó, nevelőszülő, illetve gyám megtalálása), a lakóhelyen vagy ahhoz közel legyenek kialakítva helyi „nevelőlakások-házak”, ahol legalább a lakókörnyezet, illetve iskola a megszokott marad, s nem kerülnek el a gyermekek több száz kilométerre, idegen, mesterséges környezetbe.

A gyám és a nevelőszülő fogalmát, kategóriáját is közelebb kell hozni egymáshoz, mivel jelenleg gyámnak csak igen szűk körben nevezhetők ki rokonok. Akik viszont kinevezhetők, azok semmiféle támogatást nem kapnak a gyermekek neveléséhez.

4. A jelenleg intézetben levő fiatalok esetében meg kell vizsgálni a családba való visszahelyezhetőség lehetőségét, akár a vér szerinti szülő nevelőszülővé való kinevezése útján is, vagy olyan rokoni szálak felkutatásával, ahová kötődhet a fiatal, ugyanis az intézetekből és a börtönökből kijöttek esetében is azoknak van lehetősége talpra állni, a társadalmilag elfogadott értékrend alapján élni, akiknek még vannak családi kapcsolataik, tartoznak valahová.

5. A gyámhatóság által folyósított rendszeres és átmeneti segélyek odaítélési módja egyszerűsödjön, az érdemesség elvének visszaszorításával kizárólagosan a rászorultság elve domináljon. Továbbá növekedjenek az elosztható keretek, mivel a segélyezés jelenlegi szintje messze nem felel meg a szükségleteknek.

6. Kerüljön bevezetésre a méltányossági alapon folyósított árvaellátás kategóriája, tekintettel arra, hogy a TB rendeletei csak biztosítási alapon ismernek özvegyi nyugdíjat és árvaellátást.

Bizzunk abban, hogy a Tisztelet Törvényhozók figyelembe veszik a Gyermek- és Ifjúságvédelmi Törvény megalkotásakor e petícióban foglaltakat.

Közéleti Roma Nők Egyesülete

Közéleti roma nők

A Közéleti Roma Nők Egyesülete 1995. április 21-én alakult húsz fővel, jelenleg 163 tagja van. Zömük cigány kisebbségi önkormányzati képviselő. Az egyesület több mint ötven településen van jelen, s kezdenek kialakulni-összeállni a helyi programok. Hevesben, Somogyban és Szabolcsban megkezdődött a megyei szintű szerveződés is.

A Közéleti Roma Nők Egyesülete három fontos célt határozott meg:

1. A közéletben szerepet vállaló nők, leginkább a kisebbségi képviselő nők szakmai tudásának növelése a hatékonyabb közéleti szerepvállalása, a roma nők közéleti részvételének fokozása érdekében.

2. A roma nőkről alkotott negatív társadalmi kép megváltoztatása. Jelen pillanatban ugyanis a roma nőkről alkotott előítéletes társadalmi kép rosszabb, mint a cigányságról általában.

3. A cigányságot érintő és nyomasztó általános társadalmi kérdések felvállalása, mint például munkanélküliség, szociális háló, gyermekvédelem, prostitúció stb.

Az egyesület eddig két képzést szervezett, 1995 novemberének végén egy kétnaposat Budapesten, valamint 1996 májusában egy négy napig

Fotó: Nőszemély

tartót Siófokon 22, illetve 40 fő részvételével. A tréningeket a Soros Alapítvány és a Kanadai Nagykövetség támogatta. Az első képzés témája főként a személyiségfejlesztés, a második leginkább a nőkérdés, az új gyermek- és ifjúságvédelmi törvény, a roma jogvédelem került napirendre. 1995. december 8-án az egyesület gyermekvédelmi konferenciát rendezett a Népjóléti Minisztérium gyermek és ifjúsági osztálya támogatásával. A mintegy nyolcvan résztvevő petíciót fogalmazott meg a kormány és a parlament felé a gyermekek állami gondozásban való felnevelése ellen. Az egyesület együttműködési megállapodást kötött a Magyar Nők Szövetségével, továbbá a NaNE Egyesülettel

közösen olyan tréningeket szeretne ki-képezni, akik majd a helyi közösségeknek adják át a megszerzett tudást. Szeptemberben európai roma nőkonferenciát tartanak Budapesten, az egyesület ennek szervezésében is részt vállal. Következő konferenciánkat a foglalkoztatás, a közhasznú munkavégzés és a jövedelempótló támogatás témakörében tervezzük. Felvetődött, hogy a kisebbségi önkormányzati képviselők a jövőben nemtől függetlenül tagjai lehessenek az egyesületnek, tekintettel arra, hogy egyre többen érdeklődnek közülük rendezvényeink iránt.

Kozma Blanka elnök

Női tízparancsolat a Balatonért

A Nők a Balatonért Egyesület mindössze másfél éve alakult, de már kétszáznál is több tagja van, és tíz helyi csoportja működik. A MÜOSZ nők a médiában szakosztálya sajtótájékoztatót szervezett, hogy a szélesebb nyilvánosság is megismerhesse az egyesület (8230 Balatonfüred, Keöd József u. 7.) tevékenységét.

A női környezetvédő szervezet legfőbb célja – saját kifejezésükkel élve – a Balaton megmentése. Szlogenjük: „Vigyázz rám!” Munkájuk sok-sok akcióból áll, a szelektív hulladékgyűjtést és a parti nádas területek tisztítását éppúgy fontosnak tartják, mint azt, hogy a nőkön keresztül változtassanak a családok vásárlási, fogyasztási szokásain.

Az egyesület környezetvédő „tízparancsolat” fogalmazott, ezt szórólapokon terjesztik Balaton-szerte. A víz további szennyezésének megakadályozása érdekében szót emelnek a foszfortartalmú mosószerek használata ellen. Aerosolos spray

helyett a pumpás és golyós kozmetikai szereket, napolaj helyett pedig a naptejet javasolják. A vásárláskor a környezetbarát termékeken levő embléma segít az eligazodásban. Vissza akarják szorítani a foszfortartalmú műtrágyák alkalmazását, hogy ezzel elejét vegyék a víz további elalgásodásának. Szigorú „házirendjüket” a kempingekbe, strandokra és az üzletekbe is eljuttatják.

Munkájukhoz számos település polgármesterét és feleségeiket megnyerték. Az önkormányzatoktól támogatást kapnak, helyi vállalkozók is melléjük álltak. Iskolákat is bevontak akcióikba, rajzkiállítás és táborokat szerveznek. Terveik között szerepel a Balaton helytörténeti és ökológiai rendszerének megismertetése. Azoknak az asszonyoknak, akik kiemelkedően sokat tettek a Balatonért – mint például dr. Sebestyén Olga tudós kutató – emléktáblát szeretnének állítani.

– jh –

NŐK A BALATONÉRT EGYESÜLET VIGYÁZZ RÁM!

Oscar egy feministának

Az amerikai filmdíjak történetében először fordult elő, hogy egy rendezőNő Oscart kapott. 1996-ban a holland rendezőNő, Marleen Gorris „Antonia” című filmalkotása nyerte a legjobb külföldi filmnek járó díjat. A film Hollandiában meglehetősen hűvös fogadtatásra talált, a kritikusok többnyire a film idilli feminizmusát bírálják.

Marleen Gorris 1948-ban született, az amszterdami színházi iskolát elvégzése után színházi rendezőként dolgozott. Első filmje, a „Christine M. körüli csend” (1982) három nőről szól, akik közösen gyilkolnak meg egy férfit. A film két (férfi) producere kezdetben lelkesedett a film forgatókönyvéért, később azonban azt nyilatkozták: „A filmforgatás megkezdésekor kezdődtek a problémák, Marleen ugyanis túlságosan feminista volt, szinte elkeseredett feminista. Tulajdonképpen azt sem tudta elfogadni, hogy egy férfi jónak tartja a film ötletét. Gyanakvó maradt; attól rettegett, hogy mi ki akarjuk húzni a fullánkot, holott ez a fullánk teszi érdekessé a filmet. Mindenesetre Marleen ezt a filmet csak

nőkkel akarta megcsinálni és elsősorban rendezőNőt keresett. Miután senki sem vállalta, maga fogott neki. Hamarosan megszakadt köztünk a kapcsolat, Marleen ugyanis nem szakmai szempontok alapján választotta ki munkatársait, csak a feminista táborba tartozás számított neki. Az utolsó csepp a pohárban az volt, amikor a rendező-asszisztensNő a film feminista struktúráját próbálta immár sokadszor elmagyarázni.”

A film, mely végül az Aranyborjú díjat kapta, a férfit mint a nő ellenségét állítja be. Gorris következő filmje, a „Törött tükrök” (1984) prostituáltak életét mutatja be.

A díjnyertes film, az „Antonia” egy matriarchális társadalmat mutat be, amelyben a nők tökéletes harmóniában élnek a természettel és önmagukkal. A kritikusok leginkább a film „mágikus feminizmusát” dicsérik, ellenzői pedig az élettől elrugaszkodott feminista harmóniát szidják.

Marleen Gorris következő munkája Virginia Woolf, Mrs. Dalloway című könyvének megfilmesítése, amely várhatóan jövő évben kerül a mozikba.

Varró Szilvia

Mária Terézia nyomdokain Pozsonyban

Fotó: Mando

Mária Terézia nagyszerűségéhez Ausztriában kétség sem fér, az osztrákok kiemelkedő történelmi alakjukként tisztelik. Részükről ez érthető. Ahogy érthető az is, hogy szívesen gondolnak Pozsonyra, hisz a magyar nemesség e városban ajánlotta fel „életét és véré” az örökösödési háború miatt végveszélybe került uralkodónőnek. Talán a nosztalgia is közrejátszott abban, hogy az osztrák kormány kancellári hivatala Pozsonyban rendezte meg a „Mária Terézia nyomdokain...” című, közép-európai nőkonferenciáját. A május 20–22-én rendezett tanácskozás többek között arra keresett választ, hogyan éljük át a nők ebben a régióban a gazdasági-társadalmi változásokat, milyen sikereket értek el az elmúlt években, évtizedekben.

A konferenciára a térség öt országa – Ausztria, Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia – kapott meghívást, s hogy senki se érezze kirekesztettnek magát, a rendezők az angol szinkrontolmácsolás mellett gondoskodtak arról, hogy a résztvevők anyanyelvükön követhessék az eseményeket. Ha idehaza nem is, Szlovákiában a sajtó élénk érdeklődést váltotta ki a konferencia. Nem véletlenül, hisz az előadók között magas rangú politikusok, civil szervezetek képviselői, nemzetközi hírű professzorok, szak szervezeti vezetők, szociológusok, tudományos kutatók szerepeltek. Magyarországról – hadd dicsekedjünk kicsit – a Nőszemély két szerkesztőjét hívták meg. Lapunkon kívül két feminista folyóirat, a Bécsben készülő Sic! Magazin és a pozsonyi Aspect (képpünkön a szerkesztői) mutatkozott be.

Egy elfelejtett festőnő

1878-ban született, s művészként elfeledve halt meg 1954-ben. Életének utolsó évtizedeiben már nem alkotott. Keszler Johanna festőnő első kiállítását több mint negyven évvel halála után, idén tavasszal rendezték meg a Kecskeméti Képtárban.

Keszler Johannáról beszéljenek helyettünk a festményei és ő maga 1913-ból származó önéletrajzában, mely a kiállítás katalógusában olvasható: „Rövid idővel születésem után szüleim Svájcba költöztek, ahol a gyermekkoromat töltöttem. Később édesanyám szülőhazájába, Magyarországra költöztünk vissza, ahol Budapesten én elvégeztem a Mintarajziskolát. Két év múlva a Női Festőiskola diákja lettem. Deák-Ébner professzor tanítványaként művésznővé képeztem magam. Örökké hálással gondolok vissza a mesteremre, aki fáradságot nem kímélve adta át tanítványainak nagy tudását. 1904-ben Budapestről Münchenbe mentem, hogy befejezzem tanulmányaimat. Később Svájcba utaztam, majd később véglegesen Budapesten telepedtem le, ahol azóta is minden téli szezonban tartózkodom.

Pasztel önarckép, 1910

Első kis képemet, egy ibolyás csendéletet, azt hiszem 1903-ban állítottam ki a Nemzeti Szalonban, melyet azonnal el is adtam. Ugyanebben az évben kiállít-

tottam egy „Öreg férfi” arcképét, valamint a „Vörös hajú nő” tanulmányfejet. 1904 tavaszán a Műcsarnok kiállítást rendezett Eperjesen, melyen én is részt vehettem két képpel, egy hölgyportréval és első kompozíciómmal, az „Esti imá”-val, melyet egy ottani egyesület vett meg. 1905-ben Bernben állítottam ki a „Családi boldogság” és a „Testvérek” című képeimet, melyek a svájci sajtóban is jó recenziót kaptak. Ez utóbbi képemet 1908-ban Budapesten is kiállítottam, mely az Új Idők című folyóiratban reprodukció formában is megjelent. Az azóta elmúlt esztendőkből a következő képeket állítottam ki:

Kisfiú, 1915 körül

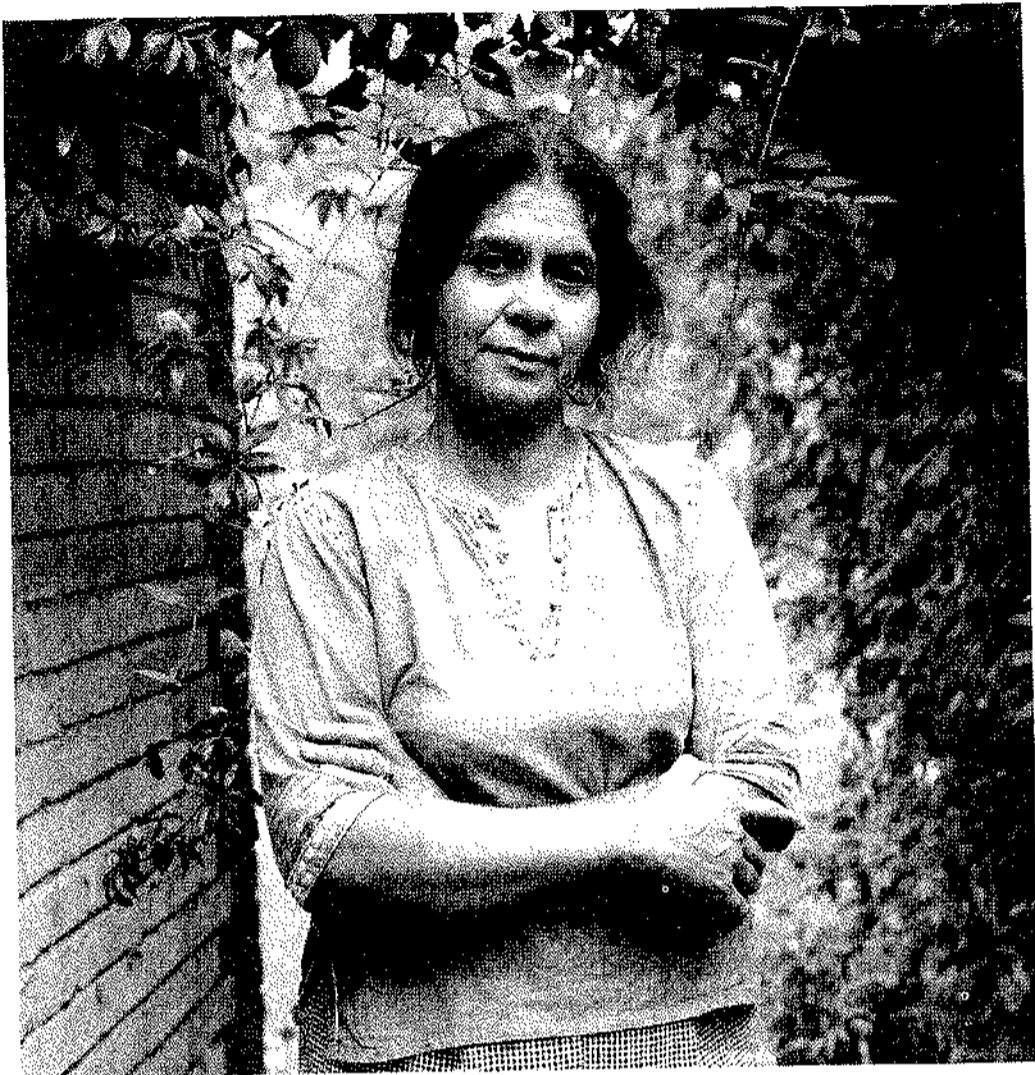
1907: „Szomorú karácsony” (Műcsarnok), 1908: „Testvérek” (Szalon), 1909: „Madonna” (Szalon), 1910: „Jósnő és Magduska” (Szalon), 1911: „A zongoránál” és a „Muskátlik” (Szalon), 1912: „Varrónők” (Szalon), ez a képe a turini (torinói) nemzetközi kiállításon is tetszést aratott, 1913: a „Zsúri” és a „Fonónők”, valamint egy tájkép (Szalon), valamint a Műcsarnok őszi tárlatán a „Mályvacsoport”.

Rani Drew

Rani Drew kapcsolata a magyarországi feministákkal hosszú évekre nyúlik vissza. Jelen volt néhány korai akción, rendezvényen. A Totempole Maximo című darabjának díszleteiként szolgáló színes papírmasé falloszokat pedig évekig őrizgették az egymást váltó csoportok a hajdani Forgách utcai De-Centrumban.

E sajátos hangú szerzőnő műveiből most elsősorban magyar vonatkozásuk miatt közlünk ízelítőt, hiszen Rani Budapesten próbálja megteremteni az általa oly hően vágyott, női színházas alapjait, emellett utolsó darabja a rendszerváltás utáni Magyarországon játszódik. Rani radikális-musa abból a Virginia Woolf-i gondolatból táplálkozik, hogy a nők csak azért nem váltak a múlt századot megelőzően íróvá (kevés kivételtől eltekintve), mert nem volt „saját szobájuk”, mert a férfivilág nem engedte őket érvényesülni, vagyis ma már minden nőtől lehet író, aki tollat ragad és nem hagyja, hogy tevékenységét megakadályozzák. Az írás Rani számára nem más, mint a nők felszabadításának egyik eszköze. Drew legutóbbi munkáinak egyre inkább fekete-fehéren ábrázoló, sokszor kategórikus és ideológikus megközelítése azonban idegenül hathat az itthoni közönségnek vagy mindannak, aki a toleránsabb, sokszínűbb hangot kedveli. Rani szokta mondogatni, hogy a nyilvánosság vállalása magával hozza annak a veszélyét, hogy az embert kritizálják. Nos, a nyilvánosság ezen fórumához most a szerzőnő hozzáfűztük.

(A szerk.)

Rani Drew, fotó: David Wise

RANI DREW indiai származású, jelenleg Budapesten élő feminista író. Rádiójátékokat, színdarabokat és gyerek-történeteket ír. Munkáiban hangsúlyos szerepet kap a férfi-nő viszony és annak sokféle reprezentációja. Két kínai novellája a kanadai „Descant”, valamint a „Green Mountains Review” publikálta kínai különszámában, a THETHREE-ACT HAMLET (Hamlet – három felvonásban), mely Shakespeare Hamletjének átdolgozott, feminista változata, az indiai „Hamlet Studies”-ben (Vol 17, 1995, New Delhi), valamint a romániai „A World in An Anthology” című kiadványban (Mirton, 1995, Timişoara) jelent meg.

Rani Drew maga alkotja és rendezzi darabjait, melyek közül tízet Cambridge-ben, Shanghai-ban és Budapesten mutattak be. A legutóbbi, a „Shakespeare and Me” (Shakespeare és én) egy kilenc előadást megért sorozatban volt látható Budapesten.

Shakespeare-t átfő feminista darab

Egy olyan országban, ahol a feminizmus fogalmáról sokan még mindig a szomorúságra vagy kielégítetlenségre, netán a lesbikusságra asszociálnak, igazán csodálatra méltó Rani Drew erőfeszítése, melyet a nőkérdés előmozdításának és kedvező megítélésének érdekében tesz. Legutóbbi, Shakespeare és én (Shakespeare and Me) című darabja kétségtelesen didaktikus, ám üzenete tisztán meghatározható.

A közönség a darabot nézve bepillantást nyerhet a magyar nők társadalomban betöltött hagyományos szerepébe és képet kaphat általános, valamint saját maguk által történő megítélésükről és arról, hogyan változnak ezek a jelenségek napjainkban.

Ágnes a Színház- és Filmművészeti Főiskola felvételijére készül. Miután kétszer már sikertelenül próbálkozott,

elhatározza, hogy most ellenszegülve a szabályoknak, saját, átdolgozott Shakespeare-változatait adja elő. Éva, a barátnője segít neki a felkészülésben. Éva szűk látókörű, hagyományos értékeket vall és érzelmileg teljesen a barátjától függ – nem úgy, mint Ágnes, aki erős és független. A próbák során a kettőjük magatartásának különbségéből adódó konfliktusok arra készítik Évát, hogy elgondolkodjon addigi politikai, társadalmi és vallásos nézeteiről.

A darab során olyan komplex problémák, mint szerelem, szex, erőszak, anyaság, szülői kapcsolat, konfrontáció, függetlenség vagy öntudatosság szintén előkerülnek. Rani Drew az Erzsébet-korabeli drámatechnikai módszereket alkalmazza hasonlóan Shakespeare „Ahogy tetszik” című darabjához, de újraértelmezve a női szerepeket és a velük kapcsolatos uralkodó nézeteiket. A játék során végig ott van a színpadon Shakespeare mellszobra, melyet egy nyolcvanéves magyar szobrásznő, Kálmán Katalin készített. Rani Drew darabját 1995-ben mutatták be Budapesten az RS9 Stúdiószínházban.

Rani Drew: Shakespeare és a feminizmus (részletek egy tanulmányból)

A Shakespeare nevet viselő Hölgyklubot az 1730-as évek végén alapították. Kevésbé ismert tény, milyen jelentős szerepet játszottak a nők a szerző hírnevének kialakításában és újra népszerűvé válásában. Az irodalomtörténészek vonakodva ismerik el annak az egyébként vitán felül álló hozzájárulásnak a fontosságát, melyet a Shakespeare Hölgyklub tagjai a költői-nemzeti szintre emelésének érdekében tettek. Vitairatáikban e törekvésük mellett egy a Westminster Apátságban emelt szobor elkészítését támogató alapítvány létrejöttét is szorgalmazták. Szintén figyelmet érdemel a Shakespeare

egyoldalú besorolása ellen kifejtett hadjáratuk, mely egyfelől a szerző leginkább udvari költőként, másfelől vásári mutatványosként való megjelölését kérte számon. Célul tűzték ki a szerző újból időszerűvé tételét és írói, valamint a „polgári színpad patrónusa” szerepének helyreállítását. Ugyancsak számítottak Shakespeare tudományos újrafelfedezésére, s a nőknek ebben vállalt szerepére, mint jövőbeli perspektívára (Dobson, 1992. p. 146–164.).

A Költőfejedelem „megifjodását” elősegítő folyamatban a Klub neves hölgytagjai közül mindenképp említést érdemel Susanna Ashley-Cooper, Shaftesbury grófnője, valamint Mary Cowper és Elizabeth Boyd, akik mind a fennálló Tory-Whig ellentétet támadó írói tevékenységükről voltak híresek. Az övék mellett azonban valószínűleg még számos más név maradt felfedezetlenül, elrejtve a történelem tárházában. A Hölygklub égisze alatt a női írók Shakespeare szellemi örökségén éltek és alkottak az 1730–40-es években. Akár színpadi műveiket, akár tanulmányaikat tekintjük: darabjaikon, verseiken, episztoláikon, polémiáikon, kommentárjaikon, regényeken keresztül láthatóvá válik a mód, ahogyan új stílusokkal kísérleteznek, valamint a folyamat, melynek során számos, később híressé vált férfi író számára egyengették a siker felé vezető utat. Olyan férfiak számára, akik mai felfogás szerint az angol irodalom gerincét képezik.

A Hölygklub legagilisabb tagja egy grófnő volt, akiről az is tudható, hogy élénken tiltakozott a Walpole-féle elnyomó politika ellen. Alakját Mary Cowper egy hosszú episztolában (1743) ünnepli, melyben az Erényes Hölygek között is a legfőbb jótévként tartja számon a grófnőt, aki két évvel korábban

egyetlen és legfontosabb céljaként Shakespeare-nek, mint az „Angol Nemzet Költője” címet viselő művésznak beiktatását tűzte ki nem másutt, mint a Westminster Apátságban. Az ötlet viszont, mely szerint szobrot kellene emelni a Költőfejedelem emlékére, Elizabeth Boyd-tól származik, s így őt dicséri. Egy 1732-ben írt művében, mely a „Don Sancho” címet viseli, Drury Lane-ben fogadták el, de soha nem adták elő. Egy évtized múltán azonban a női színháznak ez az ígéretes felvirágzása abbamaradt. A férfiak meglopták a dráma- és regényíró nőket: ötleteiket és témáikat átültették saját munkáikba, s közben a legkevésbé sem törődtek azok Shakespeare-t pártfogoló, kanonizációs törekvéseivel (Dobson, 1992). Garrick ugyan 1796-ban tisztelettel beszél ezekről a Shakespeare tevékenységét magasztaló megmozdulásokról, utalásaiból mégis az derül ki, hogy inkább jótékonysági vásárok és alapítványok létrehozását támogató ünnepélyek szervezőinek, semmint meghatározó fontosságú íróknak tekinti ezeket a modern felfogású hölgyeket.

Az újfajta feminista felfogás abból a szempontból különbözik a Shakespeare Hölygklub tagjai által képviselt szemlélettől, hogy Shakespeare-t manapság sokkal inkább szakmai riválisként és nem minden kérdésen fölül álló géniusként tekintjük. A legújabb feminista Shakespeare-adaptációk (a 80-as évektől napjainkig) a szerzőre inkább becses ellenfélként, mint barátként vagy patrónusként tekintenek. Ez a fajta dialektikus kapcsolat olyan írásokat eredményezett, melyek a női szereplők megalkotásából adódó konfliktus vizsgálata során születtek.

Fordította: Mitró Zsuzsanna

Részlet Rani Drew Shakespeare és én című színdarabjából (...)

A nő hét kora

Színház az egész világ,
És színész benne minden férfi és nő,
fellép s lép, s mindet, ki nő, sok szerep várja
Életében, melynek hét felvonása
A hét kor... Első a kiseded, anyja
Emlőjén függő csecsszopó, ki ébred minden
Órán s tejért meg cukros vízért sír. S míg ő nagyokat
Kortyol, s kezeivel is kéri, issza az édes nedűt,
Bóbiskol az anya, szép feje lehajlik.
Ragyog, röpköd az iskolás fruska, szalagja, fodra
Lebben utána. Tanulna mindent, de mindaz,
Mit tudhat, ennyi csak: ilyen légy, leány! A tizenéves
Harmadik a színen; haja lágy lomb, melle két rügy
Tavaszi ágon. Mint két karcsú gyertya
A vágy és az álmok lángja két szép szemében.
De engedelmet s alázatot naponta leckékben vesz ő,
S a hajdani játszi lángok fényüket vesztik,
Kialszanak. Megérik mégis, felnő és belép
A negyedik felvonásban a nagyleány; szépsége, esze
Ereje telje kétséget nem hágy. Legyen az bármi:
Orvos vagy jogász, tudós foglalkozás
Kezes báránként simul kezéhez, illik hozzája, mint
Férfiemberhez, valahányhoz. De aztán Ámor, a
Pajkos istengyermek erős nyilától szűzi hártájá
Táncol s megreped. Játszik azután szerelmet
Onnanvást; kockázik, feltesz, tétje: a Minden,
S veszít a végén, de életet adhat – gyermeke vélik
A természet műve, csodák csodája, test – fenséges
anyag!

Nézd az anyát, nézd ahogy belőle új anyag, új
Élet fakad! Emlői hulláma tengervíz mozgása,
Örök kút és forrás: nem apad ki, nem szárad ki
Soha éhes szájnak. De olyan az anyaság
Akár tenéked, nővérem, ön-magadságod:
A teremtés bányája – maga méri hosszát
mindeneknek,
S fényes csillagként a Mennyek boltozatán
Tündököl. A hatodik korban jön aztán minden más,
Messzi utazások, új élmények – milliárd.
Otthon, a kertben, hűs, hosszú órák: illatos
Füveket gondozni, bokrot, cserjét metszeni
Megannyi jó cselekedet. A felnövekvők egészségét,
Saját, csöndes álmaikat dajkálják majd a fák.
A legutolsó színben nőnk idős s elégedett;
Törekenységet immár magamögött hagyván
mosolyog
E gyarló életen, bár magának már
Se fog, se szem, se íny – tönkremenés!

ÉVA: *(vele mondja az utolsó sort és izgatottan tapsol)*
Hát ez eszméletlenül jó! Úristen, milyen jó volt
nézni, ahogy előadtad! És a szöveg...! Szerintem
jobb, mint az eredeti Shakespeare. Olyannyira...
hogyan is mondjam?...
ÁGNES: Úgy érted, igaz?
ÉVA: Igen, igaz. Ez a nők igaza.
ÁGNES: Melyik rész tetszett a legjobban? Válassz
egyet és újra előadom.
ÉVA: Az anyaságról szóló.

ÁGNES: *(morog)* Na ne.

ÉVA: Ne engem hibáztass. A saját csodálatos
szavaidnak köszönheted; annak, ahogyan beszéltél
rőla.

ÁGNES: Á, az csak a dolog megformálásának a
kérdése. Mit szólsz ahhoz a részhez, amelyik a
képzett és munkáját végző nőkről szól, akik
ugyanolyan jók – ha nem jobbak –, mint a férfiak?

ÉVA: Csak nem akarsz ezzel a szocialista propa-
gandaszöveggel jönni?

ÁGNES: Na és mi van az anyaságról szóló propa-
gandával? Annak miért dőlsz be?

ÉVA: Mert megerősíti a nők természetadta szerepét
illető nézeteimet. A nő a természet része.

ÁGNES: Én nem akarok gyereket. Akkor én nem
vagyok a természet lánya?

ÉVA: Nem. Természetellenes lenne, ha elvetnéd
léted egyik alapvető értelmét.

ÁGNES: Nem tudom elhinni, hogy így beszélsz.

ÉVA: Dehát ez biológiai tény.

ÁGNES: Méghogy természetellenes, ha egy nőnek
nincs gyereke! Méghogy a nők létjogosultságának
egyetlen alapja az, hogy van méhük! Elképzeted,
micsoda hülyeségekkel tömték tele a férfiak a nők
fejét és vele együtt a tiedet is!

ÁGNES: Nem a fejemet, hanem a hasamat.

ÉVA: Micsoda?

ÁGNES: Terhes vagyok.

(...)

Fordította: Mitró Zsuzsa

Vélemények a feminizmusról – negyedik kör –

Férfitér című rovatunkban politikusokat, művészeket, a közélet szereplőit – férfiakat – kérdeztünk arról, mit gondolnak a feminizmusról. Véleményük természetesen nem minden esetben egyezik a szerkesztőség álláspontjával, netán annak pontosan az ellenkezője.

KOCSIS ZOLTÁN,
zongoraművész:

Tulajdonképpen magam is feminista vagyok. A szónak abban az értelmében, hogy tökéletesen átérzem a nők helyzetét. Nagyon szeretem a nőket. Lehet, hogy ez most kicsit hülyén hangzik, de az elmúlt húsz év megtanított arra, hogy a női egyenjogúság kérdését világosan, egyre világosabban látom. A feminizmuson belül jelentkező – hogy is mondjam csak – szélsőséges mozgalmakról ugyanolyan elítélő a véleményem, mint az összes többi szélsőségről, ám az, hogy a nőket abszolút egyenlő jogok illetik meg, számomra nem kétséges. Soha nem tartoztam abba a táborba, amelyik a nőket a férfiaknak alárendelt lényekként kezelte.

Igaz, gyerekfejjel az ember úgy tapasztalja, hogy a lányoknak jobb a soruk, nekik minden könnyebben megy. Aztán ez az érzés egy ideig még megmarad. Mert – például – elenyészően kevés azoknak az országoknak a száma, ahol kötelező a női katonai szolgálat. Meg egyébként is. Kijön a lakásba egy vízvezeték-szerelő, akivel egy nő valahogy könnyebben szót ért, mint egy férfi, ráadásul az illető olcsóbban és jobban is dolgozik, ha az ügyfél nő. Aztán ezek a dolgok elmúlnak. Később, ahogy egy házasság- vagy élettársi kapcsolat révén kezdjük jobban megismerni a nőket, rájövünk, hogy nem hiába

harcolnak a jogaikért. Ha nagyon a mélyére nézünk ennek a problémának látjuk, hogy legalább annyira érzik a nemükből eredő hátrányokat, mint amennyi előnyük ebből tagadhatatlanul származik.

Olyan hátrányok ezek, amelyek különféle paraméterekben nehezen mérhetőek. A férfiakat kevésbé sújtó társadalmi előítéletekre gondolok. Amikor egy férfi fölkel az ágyból, akkor a közmegejtés szerint nem feltétlenül tartozik ahhoz a nőhöz, akivel az éjszakát töltötte, viszont a nőnek szinte kötelessége a férfihez tartozónak éreznie magát. Ezt a társadalmi előítéletet természetesen fel lehet számolni, csak éppen ez egy hosszú folyamat. Tökéletesen megértem, ha az ilyesfajta sztereotípiák ellen harcolnak a nők. És a férfiak, hisz ebben a harcban azért mi is keményen részt veszünk.

Mondok egy másik példát. Az iszákos férfit messze nem bélyegzi meg annyira a közvélemény, mint az iszákos nőt. A társadalom meglepődik, legalábbis meglepetést színlel, amikor olyan jelenséggel találkozik, amelyet a női nemmel nem tart összeférhetőnek. Százezer hasonló esetet említhetnék. Úgy érzem tehát, hogy a feminizmusra nagy szükség van, s kívánom, hogy eljőjjön az a kor, amikor már nem lesz szükség rá. Persze, harc ide, feminizmus oda, a nők nagyon különböznek a férfiaktól. A feminizmusnak szerintem nem is az a lényege, hogy bizonyítsa a hasonlóságot, hanem az, hogy éppen a különbségek hangsúlyozása révén egyenlő jogokat teremtsen.

Az más kérdés, hogy Magyarországon maguk a nők sem vesznek részt

Kocsis Zoltán

Kőszeg Ferenc

Nemeskürty

István

Tabajdi Csaba

nagy számban a feminista mozgalomban. Mert rengetegen beletörődtek a helyzetükbe. A nők, akárhogyan is vesszük, sokkal családcentrikusabbak, mint a férfiak. Szerintem a beletörődésnek ez az egyik oka. Ha valaki kevésbé látványos, de igen fárasztó munkát végez a családjáért – teszem azt: gyereket nevel, rendben tartja a lakást –, akkor nem csodálkozom azon, hogy nincs ereje a jogait követelve az utcára vonulni. Nem hiszem, hogy messze járok az igazságtól, ha azt mondom, hogy a koncertek közönsége is azért csappant meg, mert az emberek túlterheltek, a kelleténél jóval több munkára kényszerülnek. Kinek volna kedve ezek után előadásokra járni? A beletörődés egyenesen arányos az elvégzett munka okozta fáradtsággal, a fizikai kimerültség pedig lelki kimerültséget okoz.

KÓSZEG FERENC,
SZDSZ-es parlamenti képviselő:

Mindig is úgy tapasztaltam, hogy mi, férfiak a nők hatalmában vagyunk, a nők határoznak meg szinte mindent, ami velünk történik. A férfiak egyfelől nagyon hálásak lehetnek ezért a nőknek, ugyanakkor ez függést is jelent. Függést, majdnem abban az értelemben, mint a dependencia, a kábítószerfüggés.

Tehát nem igazán tartom jogosnak azokat az indokokat, amelyek a feminizmust mozgatják, vagyis nem osztom azt a véleményt, hogy a nők hátrányos helyzetben vannak. Szerintem ugyanis nincsenek hátrányos helyzetben. Legalábbis egész életemben pontosan a fordítottját éreztem, azt, hogy én vagyok hátrányos helyzetben a nőkkel szemben. Tudja, valahogy sokkal inkább akarom én a nőket, mint ők engem...

Természetesen a klasszikus nőmozgalom követeléseivel teljes mértékig egyetértek. Nyilvánvalóan megengedhetetlennek tartanám, ha a munkában, a társadalmi érvényesülésben a nők diszkriminatív bánásmódban részesülnének, ha ugyanazért a munkáért kevesebb pénzt kapnának, ha a munkahelyi felvételnél vagy az előléptetéseknél női mivoltuk következményeként hátrányba kerülnének. Azért fogalmazok feltételes módon, mert a modern feminizmus többet mond ennél, azt állítja, hogy a nők biológiai adottságuk és a társadalom kulturális beállítottsága miatt szenvednek hátrányt, mégpedig az egész világon.

Lehet, hogy ez bizonyos társadalmakban igaz, azonban a fejlett európai országokban, a nyugati civilizációban nem érzékelem a nők hátrányos helyzetét. És ilyen szempontból – ha minden társadalmi réteget vizsgálva nem is, de a középosztály nagy részét tekintve bizonyosan – Magyarország a fejlett világhoz tartozik.

NEMESKÜRTY ISTVÁN,
író:

Véleményem a következő: olyan korszakokban, amikor a nők háttérbe szorulása, netán elnyomása nyilvánvaló és tapasztalható, akkor éppen úgy természetes és támogatandó az elnyomott nők akár mozgalmasszerű jelentkezése is, mint minden más elnyomott rétegé. Elvileg azonban – függetlenül a jelzett korszakoktól, amelyekre most nem szeretnék kitérni – a két nem, tehát a nő és a férfi egy ember, ahogyan ezt már oly zseniális jelképiséggel a Biblia is megfogalmazta az Ószövetségben. Ebben a vonatkozásban a feminizmus, mint örökérvényű, állandóan létező mozgalom fölösleges és értelmetlen. Mert fölösleges és értelmetlen feminista mozgalmat életre hívni egy olyan társadalomban, ahol nem mutatkozik meg a nők elnyomása.

Nézetem szerint Magyarországon most egyáltalán nem érzékelhető a nők elnyomása, hisz a társadalmi, a politikai és az állami élet felsőbb szintjén érvényesülnek a nők, s érvényesülnek a társadalom más szintjein is. Nem érzékelem az elnyomottság jeleit, a pedagógusaink többsége például nő. Szamárság azt állítani, hogy ez a pedagógusi hivatás presztízsének csökkenésével, a pálya elértéktelenedésével magyarázható. Valójában arról lehet szó, hogy a család, mint fogalom, különféle okok miatt széthullóban van, s a családban nélkülözhetetlen anyaszerepet a nők most egyre inkább az iskolákban és óvodákban töltik be.

TABAJDI CSABA,
a Miniszterelnöki Hivatal kisebbségi ügyekért felelős politikai államtitkára:

Valószínűleg szakmai ártalom, de a kérdésről az jut eszembe, hogy nagyon sok országban a nőket kisebbségnek tekintik. Magyarországon nem, mert nálunk a kisebbségi szó jelentése leszűkül a

nemzeti és etnikai kisebbségekre. Számomra egyébként indokoltnak tűnik, hogy a nőket kisebbségként kezeljék annak ellenére, hogy lélekszámukat tekintve ők vannak többen. Ezt idehaza is végig kellene gondolni.

Ami a feminizmust illeti: fontosnak tartom a jogvédelmet, azt, hogy a hölgyek, a nők harcoljanak az emancipációért, mert tényleg hátrányos helyzetben vannak. Ez teljesen egyértelmű Magyarországon és a világ jelentős részében. Abban azonban nem hiszek, hogy bármi is ki lehet alakítani a tökéletesen egyenlő jogokat biztosító, ideális társadalmat, hiszen a nő számára az egyik legfontosabb hivatás – amit a feministák egy része vitat – a gyermeknevelés, a család összetartása. Saját életük kiteljesedése szempontjából ezt a nők döntő többsége legalább olyan lényegesnek tartja, mint azt, hogy a szakmai pályájuk előre haladjon. A kettő összeegyeztetése viszont nehezen megy. A harcos feministák kapcsán az emberben az is felmerül, vajon nem arról van-e szó, hogy nem sikerült egy jó férfit „összeszedniük” és most így próbálnak kompenzálni. De ez már a dolognak a kevésbé komoly része...

A feminizmust – mint jogvédő mozgalmat – mindaddig támogatom, amíg a nők a maguk nőiességét el nem veszítik, amíg egy nőnek nem derogál, hogy például egy jó vacsorát főzzön a férjének, a családjának vagy a barátjának.

Persze, rögtön hozzáteszem: azon a véleményen vagyok, hogy a mai világban az efféle munkát meg kell osztani a nőkkel, mert éppen ebből fakad a hátrányuk. A nő tehát legyen feminista, de azért tudjon egy jó vacsorát főzni. Őrizze meg a nőiességét, ne akarjon pontosan olyan lenni, mint a férfi. Pont az a lényeg, hogy a nő az nő, a férfi meg férfi.

– zen –

A nők Skandináviában

- szemelvények a századfordulóról -

Az északi államok (és néhány európai helyi önkormányzat) példái azt mutatják, hogy ott, ahol a nők lényegesen jelen vannak a döntéshozatalban, másképp osztják el az erőforrásokat, tartják fenn a szolgáltatásokat, másképp hangzik a politikai diskurzus és másképp alakul a politikai napirend. A nők másféle tapasztalatokon alapuló politikai részvételük során olyan programokat dolgoztak ki, amelyek bővítették a nők életlehetőségeit és javították a hozzáférési lehetőségeket az erőforrásokhoz.

A finn nők voltak az elsők Európában, akiknek választójoguk volt. Az 1906-os általános választáson a parlament 200 helyéből nők nyertek el 19-et! Most, a kilencvenes években a kétszáz képviselőből nyolcvan nő. Mivel Finnországban nincs listás választás, ez azt is jelenti, hogy ezeknél a női képviselőknél az emberek személyükre szavaztak.

Milyen történelmi előzményei lehetnek egy ilyen óriási eredménynek? A kérdés megválaszolásában segíthet az a néhány részlet, amelyet *A nő és a társadalom* írásából idézünk. Az első dr. Phil. Maikki Friberg, a finn parlament 1906-ban megválasztott 19 képviselőjének egyike vetette papírra, a másodikikat Betsy Kjelberg norvég szerző.

FINNORSZÁG ALKOTMÁNYHARCA ÉS A NŐK VÁLASZTÓJOGA

Maikki Friberg elmondja Finnország történelmének azt a jellegzetességét, hogy hatalmas szomszédok közé ékelődve először Svédországhoz, majd Oroszországhoz volt kötve. A svédekkel való együttélés általában és viszonylagosan előnyös volt a finn nép számára.

Az orosz uralom kezdetén – főképp I. Sándor cár személyéhez kötődően – is megmaradtak a finnek előjogai, vallásuk és alaptörvényeik.

Távol esvén a világpolitikától, elég idejük maradt a maguk elé tűzött speciális kultúrfeladatok megvalósítására. Keresetforrásaikat kifejlesztették, modern és kitűnő közoktatást és mindennemű közhasznú intézményt szerveztek. Fialat férfiakat és nőket külföldre küldtek, hogy idegen népek kultúráját tanulmányozzák és azt azután saját nemzetük javára fordítsák. (...) Finnországnak ez a békés felvirágzása azonban szálka volt az orosz bürokratikus kormány

szemében. Hiszen ez élő bizonyítéka volt, hogy egy nép szabadon sokkal jobban fejlődik, mint szolgaságban. Finnországot tehát meg kell fosztani kiváltságaitól és Oroszországgal egyenlővé kell tenni.

(...) mindenféle titkos finnellenes bizottságokat hívtak egybe, hogy az elnyomatás tervét kidolgozzák.

(...) a híres februári manifesztum Finnország alkotmányát eltörölte, az országgyűlést hatályon kívül helyezte és helyt adott az önkényes erőszaknak és törvénytelen ségeknek. Mondják, hogy mikor Bobrikoff ezen irattal kilépett a cár szobájából, így szólott: „Végre van eszközöm arra, hogy láncra verjem a finn kutyákat”. Úgy éreztük, mintha a föld megnyílt volna előttünk. De azért nem tördeltük tétlenül kezeinket... Lázás tevékenység fejlődött ki.

(...) Nem csekély munka egy meglehetősen kiterjedt és kevés lakóval bíró országban több mint egy félmillió névvel ellátott tömegalírást összehozni, különösen azért, mert annak nagyon gyorsan és a legnagyobb titokban kell megtörténnie.

Az emberek ezrei, közöttük nagyon sok nő végezte ezt a munkát. Asszonyok gyűjtötték a legtöbb helyen az

alíráásokat is. Helsingforsban, például mi nők egy vasárnap reggel 400-an kezdtük meg a munkát.

Az orosz kormány kémek és ügynökök sokaságát küldte szét az országban, hogy a szegény, tudalan népet az orosz uralom elfogadására próbálja rávenni.

(...) Ekkor a művelt finn ifjúság – férfiak és nők – szintén ellátogatott a félreeső falvakba és tanyákra, hol beszédekkel és előadásokkal megcáfolta ezeket a félrevezetéseket, azonkívül úgynevezett házi iskolákat és új művelődési egyesületeket létesített. Mialatt mi így a nép hazaszeretetét és ellentállóképességét fokozni igyekeztünk, addig ellenségeink csapást csapásra mértek reánk. A finnek ősrégi gyűlekezési jogát betiltották, a törvénytisztelő hivatalnokokat állásukból elbocsájtották, a rendőrség gyanús, sőt közveszélyes egyének kezébe került, akik gyakran még az ország nyelvét sem értették. A levéltitkot megszüntették, a finn állami vagyont pedig örült módon pazarolták.

(...) Végre azt is mondhatjuk, hogy a szenvedés közelebb hozta egymáshoz a férfiakat és nőket és a kölcsönös tevékenység felébresztette az egymás iránti tiszteletet. Az ún. feministákat

Munkásnők egy limonádégyárban (1912)

Papírgyári lányok 1907-ből

követeléseikkel egyetemben nem a legjobb szemmel nézték, mert megzavarták az édes összhangot, a nőnek a férfitől való függését. De abban az időben kitűnt, hogy ezek az asszonyok milyen helyesen fogják fel az általános jólét követelményeit.

(...) Ezen munkálatokban nemcsak a középosztály asszonyai vettek élénk részt, hanem a vidéki parasztasszonyok és a munkásnők is.

Mindezek a közös szenvedések és küzdelmek eredményezték, hogy a viszonyok változásával az általános választójog mintegy magától jutott a nőknek osztályrészüln.

A változás kimenetelét külpolitikai okokon kívül a finnek általános sztrájkja döntötte el, melynek hatására a november 4-i manifesztum az összes régi jogot visszaadta, sőt újabakkal – mint a sajtószabadság – is megtoldotta.

(...) De a teljes polgárjog nemcsak örömet, hanem a kötelesség komoly érzetét is felébreszti a nőben. Sok dolog, mely a politika színpadán játszódott le, visszatetsző volt előttük, sőt némely eset valósággal borzalmat keltett bennük. Hiszen sokan elismerik, hogy a politikai élet utálatos. A politikai életben oly dolgokat tűrnek meg, amelyeket a magánéletben sehogy sem bocsájtanának meg.

(...) Mi az eredménye ennek a tisztátalan politikának? A hírlapok megadják a feleletet. Mindennap olvashatunk sztrájkokról, mozgalmakról, forradalomról és merényletekről. De nem-

csak Oroszország forrong és háborog, mindenütt békétlenség és elégedetlenség uralkodik. És mind e jelenségekre csak egy válasza van a kormányoknak: nagyobb hadsereg, több rendőr. De hiszen ez nem javít a helyzeten. Ha beteg a test, akkor célszerű ápolásra szorul, hogy meggyógyulhasson.

(...) A fődolog mégis csak az, hogy nők és férfiak együttműködjenek a politikában, egymástól tanuljanak és egymást ösztönözzék.

A NŐ ÉS A TÁRSADALOM 1907. jan. 1. 1. évf. 1. sz. és 1907. febr. 1. 1. évf. 2. sz. 3.p.

A NORVÉG NŐK KÖZSÉGI MUNKÁJÁNAK EREDMÉNYE

Betsy Kjelberg adataiból kitűnik, milyen hangsúlyeltolódások történnek akkor, ha a nők bekerülnek a különböző városi bizottságokba.

- A nők által támogatott és részben indítványozott intézmények a következők:
- Határozat a dohányynak gyermekek részére való elárúsítása ellen.
- Törvény, mely tiltja a szeszesitalok gyermekek részére való eladását.
- A norvég nőszövetség indítványára a rendőrség megtiltotta a gyermekek korcsmába járását és ezzel kapcsolatban, hogy nyilvános helyiségekben ne árulgassanak.
- Bizottságot szerveztek a pornográfiai irodalom árusítása és az erkölcs-telen képek kiállítása ellen.
- Fröbel rendszerű gyermekmenhelyeket szerveztek és alakítottak át,

az intézők fizetését fölemelték és nyugdíjukat biztosították.

- A nők indítványának köszönhető, hogy egy egészségügyi ellenőri állást szerveztek a pékműhelyek, a tejárak, a hús és a halak felülvizsgálatára. Már is sok egészségtelen és romlott áru eladását gátolták meg.

- Egy nőt ipari felügyelővé neveztek ki azon gyárak részére, ahol nőmunkások dolgoznak.

- Mint a legtöbb városban, Drammenben is van a nőknek egyesületük a tüdővész leküzdésére, melynek a város évi 2000 korona segélyt ad.

- A norvég nőszövetség ingyenes foggyógyászati intézetet létesített gyermekek részére, melyhez a város 500 koronával járult hozzá.

- Nőket választottak törvényszéki szolgálatra és esküdt székekbe. Drammenben tavaly a törvényszéki tárgyalásoknál, hol 11 esetben hoztak ítéletet, egy és ugyanazon nő 5 esetben töltötte be az elnöki tiszteletet. Négy esetben egyhangúlag választotta őt meg a többi 9 esküdt. Ezt annak bizonyítására említem, hogy a norvég férfiak mily egyetértésben dolgoznak a nőkkel.

- A gyermekműhelyeket segítézték; a népkönyvtár és tanoncotthon alapító-bizottságába szintén választottak nőtagokat.

- Városi munkáshelyező hivatalt állítottak föl két női felügyelővel, kik közül az egyik munkáltató, a másik alkalmazott.

A nők küzdelmének köszönhető, hogy a városi tanács 2000 korona költséggel egy új mentőállomást létesített.

- Egy nő van alkalmazva a kereskedelmi törvényszéknél. A drammeni munkásügyi bizottságba, mely új képviselői intézmény, szintén beválasztottak egy nőt.

- Nők rendszeresen mint bírói segédek is működnek polgári peresetekben.

- Indítványozták, hogy nőket adóhivatalokban is alkalmazzanak. Drammenben, melynek évi budgetje 1 600 000 skand. K-t tesz ki, nő volt a városi könyvelő, kit múlt nyáron adóbeszedőnek rendeltek ki.

- E nőtársaink említésével csak röviden vázoltuk azt a sok munkát, melyet Drammenben a nők községi választójogának ideje alatt véghezvittünk.

A NŐ ÉS A TÁRSADALOM.

1909. júl. 1. 3. évf. 7. sz.
111–112. p. 1. 4. évf. 10. sz.

PÁLYÁZAT

A stocholmi ART ADDICTION NŐI MŰVÉSZEK JELENTKEZÉSÉT VÁRJÁ A III. NEMZETKÖZI NŐI MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSRA

A jelentkezés és a műalkotások beküldésének határideje **1996. október 3.** A művészek a kiállítás szervezésének megkönnyítése érdekében minél előbb küldjék el munkáikat. Az ART ADDICTION által szervezett bemutatóra bármely művészeti ágat és irányzatot képviselő női művész pályázhat nem több mint 2 művel. A műveket nem bírálják.

A pályaművek nem haladhatják meg a 60x50 cm-es méretet és súlyuk nem lehet több 1 kg-nál. Az ezt meghaladó műveket a szervezők csak külön kérésre küldik vissza.

Kategóriák: könyv/magazin/újság illusztráció, kollázs, számítógép grafika, borítóterv, folyóirat, DTP, rajz, rézkarc, fametszet, dombormű, kísérleti jellegű munka, kiállítási katalógus, linómetszet, drypoint, könyvomat, borzolás, offset, festmény, fotó, nyomtatás, typográfia stb.

Minden művet el kell látni kézjeggyel. A címet a hátoldalon kell feltüntetni. A műveket üvegezés és keret nélkül kell elküldeni.

A jelentkezéshez szükséges: jelentkezési lap, részvételi díj, rövid önéletrajz (angolul). A műveket postán kell feladni, „No commercial value – For Exhibition only” felirattal.

Cím: ART ADDICTION,
Mörbylund 19, 9tr
S-182 30 DANDERYD, Sweden

Részvételi díj: \$ 80. (Az összegben benne foglaltatik postaköltség, a kezelés költsége, kiállítás, katalógus és egyéb anyagok. A mű fekete-fehér katalógusba kerülése – választható – további \$ 70-ért, színesben \$ 150).

A részvételi díjat International Postal Money Order, vagy American Express Travellers Checks-en kell beküldeni, vagy készpénzben az ART ADDICTION címére.

A szakértőkből álló zsűri 3 nyertes alkotást fog kiválasztani, akiknek az Art Addiction aranyérmét és oklevelét fogják átadni, további 25 kiállítónak pedig szintén oklevelet. A kiállítás után, minden résztvevő művésznak elküldik a katalógust és az el nem adott műveket visszaküldik, vagy az elkelt mű árát csekken. A művek árára a rendezők nem számítanak fel közvetítói díjat. A szervezők a művekről fotókat készíthetnek és kiadhatják azokat a kiállítási anyagokban.

Bár külön gonddal kezelik majd a műveket, azok károsodásáért felelősséget nem vállalnak.

A kiállítás helye és ideje: ART ADDICTION International Galery, Högborgsgatan, 32, S-116 20 Stocholm
1996. október 10. – november 8.

Felhívjuk az érdeklődő művészek figyelmét, hogy 2 pályázó részvételi díjához a Nőszemély szerkesztősége és Gender Studies gyűjtemény (MTA TKK) hozzá tud járulni. Az igényekkel keressék fel a Szerkesztőséget minél előbb. Döntés a támogatásról: 1996. augusztus végén.

ENTRY FORM

The 3rd INTERNATIONAL FEMALE ARTIST'S ART EXHIBITION, Stockholm 1996

Name..... Street..... City.....

Postal code..... Country..... Fax..... Phone..... E-mail.....

- No Yes Entry Free for one to two works inclusiv 1 catalogue:..... US\$ 80
 No Yes Black and White in catalogue (optional):..... US\$ 70
 No Yes Colour in catalogue (optional):..... US\$ 150

1. Title..... Medium..... Price.....

2. Title..... Medium..... Price.....

1 with to participate in the 3rd Female Artist's Art Exhibition, Stockholm 1996

Signature..... Date..... /1996

MAIL TO: Art Addiction, Mörbylund 19, 9 tr, S-182 30 DANDERYD/STOCKHOLM Sweden
Closing date for entries: 3October '96

Fabó Kinga

A fül

Mintha egy szentélyhez járulnának,
úgy
jönnek, jönnek a füleimhez. Még jó,
hogy szép nagy füleim vannak.
Mélyek, öblösek.
Jönnek a csípő- és kebelméretek.

Jön a magányos. Neki a férjem kell.
Jön a családanya. Ő férjezett,
frigid.
Ha éppen nem jön, nyelveket
tanul, meg utazik.
A lesbikus? Ő el se jön. Pedig őt

elcsábítanám. Jobb híján a fülem
hegyezné önmagát. (Jó nagy.)
Nőies nőt elvből nem hívok meg.
Férfiakat sem. Hozzájuk
én megyek.

De nekik is csak a füleim kellene.
És a szájak? Be nem állnak.
És a fülem? A fülem, az néma.
Csak a fülbevalómat cserélem néha.
A fülemet, azt nem hagyom.

Fabó Kinga:
Elég, ha én tudom
című ősszel megjelenő verseskötetéből.

European
Women's
Synod
1996

Gmunden Austria July 21st to
28th

